

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

Τοῦ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ Δρ. Θ.

«Τό ἱερώτατον βάπτισμα καί ἀναγέννησίς ἐστι, καί ἀνάπλασις, κάθαρσίς τε καί φωτισμός καί υἰοθεσία, καί χάρισμα καί ἁγιασμός. Τυποῖ δέ ἐξαιρέτως τόν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, καί τήν τριήμερον ἔγερσιν»¹.

Μέ τά λόγια αὐτά ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης δίδει τό θεολογικό καί σωτηριολογικό περιεχόμενο τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Τό βάπτισμα, μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ ἀναγέννησης τοῦ ἀνθρώπου προεικονίζεται σ' αὐτήν τήν Παλαιά Διαθήκη μέ τόν κατακλυσμό τοῦ Νῶε², τό πέρασμα τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας³, τήν περιτομή⁴, τή νεφέλη πού φώτιζε τήν πορεία τῶν Ἑβραίων μέσα στήν ἔρημο⁵. Θεμελιώνεται στήν Καινή Διαθήκη ἀπό τόν ἴδιο τόν Κύριο μέ τή δική Του βάπτισι⁶ καί τό «πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τό ὄνομα

1. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΕΒ', PG 155, 221B.

2. Α' Πέτρ. 3, 20-21.

3. Ἔξοδ. 14, 15. Βλ. καί Α' Κορ. 10, 1-6.

4. Κολ. 2, 10-13.

5. Α' Κορ. 10, 1-6. Βλ. καί τροπάριο ζ' ὡδῆς κανόνα τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων «Θάλασσα δέ ἦν τύπος ὕδατος καί νεφέλη τοῦ Πνεύματος».

6. Βλ. Στιχηρό Αἰνῶν τῆς ἐορτῆς τῶν Θεοφανείων «ἐνίησι τόν ἁγιασμόν τῷ ὕδατι, καί ψυχῶν τοῦτο καθάρσιον γίνεται».

τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»⁷. Ἀντικαθιστᾶ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου πού ἦταν βάπτισμα μετανοίας⁸ καὶ προπαρασκευαστικό γιὰ νὰ δεχθοῦν οἱ ἄνθρωποι τὸ ἀληθινὸ καὶ σωτήριο βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ. «Ἰωάννης ἐκήρυσσε βάπτισμα μετανοίας - γράφει ὁ Μέγας Βασίλειος - “καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτόν πᾶσα ἡ Ἰουδαία”. Κύριος κηρύσσει βάπτισμα υἰοθεσίας· καὶ τίς τῶν εἰς αὐτόν ἠλπικότων οὐκ ὑπακούσεται; Ἐκεῖνο εἶσα - γωγικόν τὸ βάπτισμα, τοῦτο τελειωτικόν. Ἐκεῖνο ἄμαρτίας ἀναχώρησις, τοῦτο οἰκείωσις πρὸς Θεόν»⁹.

Μᾶς συμφιλιώνει μέ τὸ Θεό τὸ βάπτισμα, μᾶς κάνει συμπολίτες τῶν ἁγίων καὶ μέλη τῆς οἰκογένειας τοῦ Θεοῦ¹⁰, μᾶς συνδέει μέ τὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποτελεῖ τὴ θύρα διὰ τῆς ὁποίας εἰσερχόμεθα στὴν Ἐκκλησία¹¹. Εἶναι ἡ «ὑπαναγομένη θύρα» - γράφει ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης -, διὰ τῆς ὁποίας μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ «εἰσέλθῃ ὄθεν ἐξῆλθεν»¹², νὰ ἐπανέλθῃ δηλαδὴ στὴν ἀρχέγονη κατάσταση τοῦ παραδείσου ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξέπεσε λόγω τῆς ἁμαρτίας. Ἀποτελεῖ μυστήριο τὸ βάπτισμα τὸ ὁποῖο μᾶς «ἀναγεννᾷ πνεύματι, ἐπεὶπερ τὴν πρώτην ἀπαθῆ γέννησιν ἀπωλέσαμεν, καὶ ἐν ἀνομίαις ἡμεῖς συνελήφθημεν, καὶ ἐν ἁμαρτίαις»¹³.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας θέλοντες νὰ τονίσουν τὸ ὑψηλὸ περιεχόμενο τοῦ βαπτίσματος καὶ τὴ μεγάλη σημασία πού αὐτό ἔχει γιὰ τὴ σωτηρία μας, τοῦ ἀποδίδουν ποικίλα ὀνόματα καὶ διάφορους χαρακτηρισμούς ὅπως

7. Μτθ. 28, 19.

8. Μτθ. 3, 15· Μτθ. 21, 25· Μρκ. 11, 30· Λκ. 20, 4.

9. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Προτρεπτικὴ εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα, Ι, ΕΠΕ 6, 251.

10. Ι. (HANI) YAZIGI, Ἡ τελετὴ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος (Ἱστορικὴ, θεολογικὴ καὶ τελετουργικὴ θεώρησις), διατριβὴ ἐπὶ διδακτορία, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 145.

11. Ι. (HANI) YAZIGI, ὄπ. παρ., σ. 140.

12. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Εἰς τὴν ἡμέραν τῶν φώτων, ΡΓ 46, 417.

13. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΛΔ', ΡΓ 155, 177B.

π.χ. ἀναγέννησις, λουτρόν σωτηρίας, λουτρόν παλιγγενεσίας¹⁴, φώτισμα¹⁵, υἰοθεσία¹⁶, «ἀχειροποίητον περιτομήν»¹⁷, «ἀθανατοποιόν σφραγίδα»¹⁸, «θεομιμησίαν»¹⁹ καί «τελετήν θεογενεσίας»²⁰, «πρώτην ἀνάστασιν»²¹. Τά ἀγαθά πού ἀπορρέουν γιά τόν ἄνθρωπο ἀπό τό βάπτισμα περιγράφονται ἀπό τόν ἅγιο Γρηγόριο τό Θεολόγο μέ τόν ἐξῆς εὐγλωττο καί εὐστοχο τρόπο· «Τό φώτισμα – γράφει – λαμπρότης ἐστί ψυχῶν, βίου μετάθεσις, ἐπερώτημα τῆς εἰς Θεόν συνειδήσεως· τό φώτισμα, βοήθεια τῆς ἀσθενείας τῆς ἡμετέρας· τό φώτισμα, σαρκός ἀπόθεσις, πνεύματος ἀκολούθησις, Λόγου κοινωνία, πλάσματος ἐπανόρθωσις, κατακλυσμός ἀμαρτίας, φωτός μετουσία, σκότους κατάδυσσις· τό φώτισμα, ὄχημα πρὸς Θεόν, συνεκδημία Χριστοῦ, ἔρεισμα πίστεως, νοῦ τελείωσις, κλείς οὐρανῶν βασιλείας, ζωῆς ἄμειψις, δουλείας ἀναίρεσις, δεσμῶν ἔκλυσις, συνθέσεως μεταποίησις· τό φώτισμα τῶν τοῦ Θεοῦ δώρων τό κάλλιστον καί μεγαλοπρεπέστατον»²².

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων γιά νά δείξει τό καινούργιο πού ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος μέ τό βάπτισμα παρομοιάζει τό μυστήριον αὐτό μέ τό μπόλιασμα ἐνός ἀγρίου δένδρου σέ ἕνα ἡμέρο καί καρποφόρο· «Λαμβάνεις – λέγει – ὄνομα καινόν, ὃ πρότερον οὐκ εἶχες. Πρὸ τούτου κατηχούμενος ἦς, νῦν δέ κληθήσῃ πιστός. Μεταφυτεῦν λοιπόν εἰς τὰς ἐλαίας τὰς νοητάς, ἐξ ἀγριελαίου εἰς καλ-

14. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Κατήχ. Β', γ', PG 49, 235.

15. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Κατήχ. V 19-20, SC 50, 209-210.

16. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Προτρεπτική, 1, ΕΠΕ 6, 248.

ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατήχ. Γ', ΙΕ', ΒΕΠΕΣ 39, 65.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Κατήχ. IV, 11, SC 50, 188.

17. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Προτρεπτική, 2, ΕΠΕ, 6, 252.

18. ΕΥΣΕΒΙΟΥ, Βίος Κωνσταντίνου, Δ', 62.

19. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, Περί Ἐκκλησ. Ἱεραρχίας, 3, 1, PG 3, 172A.

20. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, ὅπ. παρ., 2, 3, 1, PG 3, 397A.

21. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ, Περί παθῶν καί ἀρετῶν, PG 150, 1049D.

22. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγ. 40, 3 PG 36, 361.

λιέλαιον ἐγκεντριζόμενος... Γίνη κοινωνός τῆς ἀγίας ἀμπέλου»²³. Ὁ Μέγας Βασίλειος θεωρεῖ τό βάπτισμα τόσο ἀναγκαῖο ὅσο εἶναι ἀναγκαία ἡ ἀναπνοή γιά τό σῶμα, τό φῶς γιά τά μάτια, ἡ γνώση τοῦ δημιουργοῦ γιά τήν ὑπαρξη τῆς ψυχῆς. «Οὔτε γάρ σώματι ζῆν μή ἀναπνέοντι δυνατόν, οὔτε ψυχῇ συνεστάναι μή γνωρίζουση τόν κτίσαντα. Θεοῦ γάρ ἄγνοια θάνατός ἐστι ψυχῆς. Ὁ δέ μή βαπτισθεῖς, οὐ πεφώτισται. Ἐνευ δέ φωτός, οὔτε ὀφθαλμός τά ἑαυτοῦ καθορᾶ, οὔτε ψυχή Θεοῦ δεξασθαι δύναται θεωρίαν»²⁴.

Μέ τό ἅγιο βάπτισμα, λοιπόν, πραγματοποιεῖται καί ἱεουργεῖται ἡ νέα πραγματικότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δυνατότητά του νά μετέχει στήν ἐν Χριστῷ ζωή καί στή δόξα τῆς ἀνάστασης²⁵. Αὐτή ἡ δυνατότητα ἦταν ἐνταγμένη στό σχέδιο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γιά τόν ἄνθρωπο, ἀφοῦ ἡ σάρκωση τοῦ Κυρίου ἔδωσε ἄλλη ἀρχή στήν ἀνθρώπινη φύση, «ἀρχήν δευτέρας γενέσεως»²⁶, δηλαδή τήν διά τοῦ βαπτίσματος πνευματική γέννηση. Στό βάπτισμα συντελεῖται ἡ «καινή γέννησις καί ἀνάπλασις»²⁷.

Γεννιέται ὁ καινούργιος ἄνθρωπος «ὁ ἀνακαινούμενος εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ κτίσαντος αὐτόν»²⁸. Ἐγχαράσσεται στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων ἡ μορφή τοῦ Χριστοῦ²⁹. Ἀποκτοῦν οἱ βαπτιζόμενοι τά χαρακτηριστικά τοῦ Χριστοῦ, καινούργια

23. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατήχ. Γ', Δ', ΒΕΠΕΣ 39, 49-50.

24. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Προτρεπτική, 1, ΕΠΕ 6, 248.

25. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (Ἱερομ.), Τό ἅγιον βάπτισμα, Σχόλια, Ἀθήνα 1989, σ. 36.

26. ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, Πρός Θαλάσσιον, ΞΑ', ΡΓ 90, 632Α.

27. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, Εἰς τήν θείαν λειτουργίαν καί περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, Εἰσαγωγή - κείμενον - μετάφρασις - σχόλια ὑπό Παναγ. Κ. Χρήστου, [Φιλοκαλία τῶν Νηπτικῶν καί Ἀσκητικῶν, 22], ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 328.

28. Κολ. 3, 10.

29. P.E. RODOPOULOS. The sacramentary of Serapion, Thessaloniki 1967, σ. 129. «Μόρφωσον πάντας τούς ἀναγεννωμένους τήν θείαν καί ἄρρητόν σου μορφήν».

μέλη και νέες αίσθήσεις³⁰, σημάδι ότι εισάγονται στην καινούργια ζωή³¹ και ότι προετοιμάζονται για την εκεί διαμονή. Δέν είναι δέ δυνατόν νά προετοιμασθοῦμε γιά τή μέλλουσα ζωή χωρίς νά λάβουμε ἀπό ἐδῶ «τήν τοῦ Χριστοῦ ζωήν»³², ὅπως σημειώνει ὁ Καβάσιλας. Ὁ Χριστός δίνει στόν ἄνθρωπο τή δική του ζωή³³, «γεννᾷ μέν ἐκεῖνος, γεννώμεθα δέ ἡμεῖς»³⁴. Ἐπειδή ἔχασε μέ τήν πτώση του ὁ ἄνθρωπος τήν ἀρχική του μορφή, τώρα ἐπανέρχεται πάλι στό πρῶτο εἶδος μέ δεύτερη γέννηση. Ὅπως ἕνας τεχνίτης, σημειώνει πάλι ὁ Καβάσιλας, ἀναπλάττει καί φτιάχνει ἀπό τήν ἀρχή ἕναν ἀνδριάντα, πού ἔχασε τή μορφή του, ἔτσι καί ὁ Χριστός τοῦ ἀνθρώπου «ἀναγεννᾷ τήν εἰκόνα καί ἀναπλάττει»³⁵. Μεταμορφώνεται ὁλόκληρο τό εἶναι τοῦ ἀνθρώπου καί δημιουργεῖται ἕνας πνευματικός ὀργανισμός πού δέν ὑπόκειται στή φθορά, ἀλλά ζεῖ στήν αἰωνιότητα³⁶. Ὁ ἄνθρωπος «ἀναγεννᾶται εἰς τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»³⁷ κατά τόν ἅγιο Συμεών Θεσσαλονίκης.

Αὐτή ὁμως ἡ ἀναγέννηση πού ἀνακαινίζει καί θεώνει τόν ἄνθρωπο εἶναι σαφές ὅτι ἐκδηλώνεται μέ ὑλικά πράγματα³⁸. Τό βάπτισμα γίνεται «θάνατος ἁμαρτίας, παλιγγενεσία ψυχῆς, ἔνδυμα φωτεινόν, σφραγίς ἀνεπιχείρητος, ὄχημα πρός οὐρανόν, βασιλείας πρόξενον, υἰοθεσίας χάρισμα»³⁹ μέσα ἀπό τό ἐπορκιστό ἔλαιο, τό νερό, τό μύρο καί τά ἄλλα ὀρατά σύμβολα τά ὅποια ἔχουν ἀντίκρουσμα

30. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ., σ. 342.

31. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ. σ. 342.

32. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ., σ. 342.

33. Γαλ. 2, 20. «Ζῶ δέ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δέ ἐν ἐμοί Χριστός».

34. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ., σ. 342.

35. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ. σ. 342.

36. Π. ΝΕΛΛΑ, Ζῶν θεούμενον, Ἀθήνα 1979, σ. 88.

37. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΘ', PG 155, 236C.

38. Γ. Ι. ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, Ὁρθόδοξη θεολογία καί κοινωνική ζωή, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 89.

39. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Προτρεπτική, 5, ΕΠΕ 6, 262.

τά «νοούμενα» πράγματα⁴⁰. Είναι τά όρατά σημεία τῆς άόρατης χάρης. «Ἐὼν εἶδες τά σύμβολα – λέγει ὁ Μέγας Ἄθανάσιος – τούτων άπεδέχου τά πράγματα»⁴¹. Μέ τά διάφορα ύλικά στοιχεία καί συμβολικές πράξεις τοῦ βαπτίσματος ὁ βαπτιζόμενος μυσταγωγεῖται στή νέα ἐν Χριστῷ ζωή. Παιδαγωγεῖται «πρός τόν ἐξαναστάσεως βίον»⁴² καί μαθαίνει νά ζεῖ σωστά ἔχοντας τό νοῦ του διαρκῶς «ἀπό τῶν παρόντων ἐπί τά μέλλοντα»⁴³.

Πρὶν ἀρχίσουμε νά ἀναλύουμε τό νόημα τῶν ύλικῶν συμβόλων τοῦ βαπτίσματος θά δοῦμε ὀρισμένες προβαπτισματικές πράξεις μέ ιδιαίτερο, νομίζουμε, ἐνδιαφέρον. Τήν εὐχή μετά τό ποιῆσαι κατηχούμενον. «Ὁ ὦν, δέσποτα Κύριε, ὁ ποιήσας τόν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν καί ὁμοίωσιν...», ἀκολουθοῦν τρία ἐμφυσήματα στό πρόσωπο τοῦ βαπτιζομένου. Ἡ πράξη αὐτή ἔχει ὡς σκοπό τήν ἀποδίωξη κάθε πονηροῦ πνεύματος. Τό ἐμφύσημα ἐδῶ εἶναι σημεῖο ἐξωτερικό τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τό ὁποῖο διώχνει τούς δαίμονες⁴⁴ ἢ σημεῖο κατά τόν ἅγιο Συμεών «τῆς ἀναζωώσεώς τε καί τῆς ἀνακαινώσεως»⁴⁵ τοῦ ἀνθρώπου. Μετά τά ἐμφυσήματα γίνεται τριπλή σφράγιση μέ τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ στό μέτωπο, στό στόμα καί τό στήθος «διά τόν νοῦν τε καί λόγον αὐτοῦ καί τήν ζωήν»⁴⁶ καί ἀκολουθεῖ ὁ σύντομος τριπλός ἐξορκισμός «ἐξέλασον ἀπ' αὐτοῦ πᾶν πονηρόν καί ἀκάθαρτον πνεῦμα, κεκρυμμένον καί ἐμφωλεῦον αὐτοῦ τῇ καρδίᾳ». Καί τοῦτο προκειμένου νά μείνει ἡ σφραγίδα ἄθραυστη καί ὁ χιτώνας ἀμόλυντος,

40. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ἔκθεσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, 4, 9, PG 94, 1121B.

41. ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Λόγος εἰς τό ἅγιον Πάσχα, PG 28, 1080C.

42. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Περὶ ἁγίου Πνεύματος, PG 32, 132A.

43. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Περὶ ἁγίου Πνεύματος, PG 32, 192C.

44. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Μυσταγ. Κατηχήσεις, 4, SC 126, σ. 108.

45. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΒ', PG 155, 217B.

46. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΒ', PG 155, 217B.

ἀφοῦ εἶναι συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας ὅτι «ἐμφιλοχωροῦσι γάρ τὰ δαιμόνια ταῖς τῶν ἀβαπτίστων ψυχαῖς, ἀποπλανᾶν καί μιαίνειν βουλόμενα»⁴⁷.

Τὴν τελετὴ τῆς ἀπόταξης πού ἀκολουθεῖ, δηλαδή τῆς προσωπικῆς καὶ ὁλόψυχης ἀπό τὸν κάθε βαπτιζόμενο ἀποκήρυξης τοῦ σατανᾶ, συνοδεύουν ὀρισμένες χαρακτηριστικὲς πράξεις, ὅπως ἡ στροφή τοῦ ὑποψηφίου γιὰ τὸ βάπτισμα πρὸς δυσμάς, ἡ ἀνάταση τῶν χειρῶν, κυρίως στίς χώρες τῆς ἱεραποστολῆς συμβαίνει αὐτὸ κατὰ τὸ πρότυπο τῆς ἀρχαίας τάξης, ἡ τριπλὴ ἐπανάληψη τοῦ «ἀποτάσσει τῷ σατανᾷ» - «Ἀποτάσσομαι»· «Ἀπετάξω τῷ σατανᾷ;» - «Ἀπεταξάμην», καὶ ἡ ἐμφύσηση - ἔμπτυση τοῦ σατανᾶ.

Ἡ στροφή πρὸς τὴ δύση γίνεται διότι ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ «ἐξουσία τοῦ σκότους»⁴⁸, μία ἀντίληψη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πού τοποθετοῦσε στὴ δύση, ὅπου ἐξαφανίζεται ὁ ἥλιος, τίς θύρες τοῦ ἄδη⁴⁹. Ἀντιθέτως ἡ στροφή πρὸς ἀνατολὰς γίνεται γιὰτὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχεται τὸ φῶς. «Πρὸς ἀνατολὰς δέ ὄρᾳς – γράφει ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης – τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐκζητῶν, ὅπερ ἐστὶν ἡ Τριάς, καὶ ὁ εἷς τῆς Τριάδος Χριστὸς σαρκωθεὶς, ἐλθὼν ἐκ Θαιμάν, ἦτοι ἐξ ἀνατολῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν παράδεισον οὗ ἐκπέπτωκε φυτευθέντα κατὰ ἀνατολὰς»⁵⁰.

Ἡ ἀνάταση τῶν χειρῶν ὑπογραμμίζει τὸ χαρακτῆρα τῆς ἀπόταξης. Εἶναι ἡ χειροτονία πού κατὰ τὴν ἀρχαιότητα συνόδευε τὴν ἐπίσημη ἀνάληψη ὑποχρεώσεων μὲ ὄρκο ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο. Ἐδῶ σημαίνει τὴν καταγγελία τῆς σύμβασης μὲ τὸ σατανά ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀμαρτίας τοῦ

47. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΒ', PG 155, 217C.

48. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΒ', PG 155, 217C. Βλ. καὶ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Εἰς τὰ ἄσματα τῶν ἁσμάτων, 10, PG 44, 984A.

49. J. DANIELOU, Ἁγία Γραφή καὶ Λειτουργία, ἡ βιβλικὴ θεολογία τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἐορτῶν κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1981, σ. 33.

50. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΒ', PG 155, 216C.

Ἄδὰμ⁵¹. Σημαίνει ἐπίσης καί τήν μέ τά χέρια ἀκόμη ἀπό-
 θηση τοῦ διαβόλου⁵². «Χεῖράς τε ἐκτείνει – γράφει ὁ Κα-
 βάσιλας – καί ὡς μιανοῦ καί βδελυροῦ καταπτύει, καί
 τὰς ἐχθίστους καί ἀπίστους καί ὀλέθρου παντός αἰτίας
 ἀρνεῖται σπονδὰς καί τήν φιλίαν τήν πικράν παντάπασι
 διαλύει καί τήν ἔχθραν ἐπαινεῖ»⁵³. Σημαίνει ἀκόμη ἡ διά
 ἀνατάσεως τῶν χειρῶν ἀπόταξη τοῦ διαβόλου τή στάση
 τοῦ αἰχμαλώτου⁵⁴, ὁ ὁποῖος ζεῖ βεβαίως τήν τραγωδία τῆς
 αἰχμαλωσίας του ἀπό τό διάβολο, ἀλλά δέν ἔχει πάνω
 του κρυμμένο τίποτε τό διαβολικό. «Αἶρειν τε τὰς χεῖρας
 αὐτόν ἄνω κελεύει, δεικνυομένου, ὅτι οὐκ ἔχει τι ὁ βα-
 πτιζόμενος κεκρυμμένον ἐν ἑαυτῶ τῶν τοῦ πονηροῦ· καί
 ὅτι τόν ἐσταυρωμένον ὑπέρ ἡμῶν ἄρχεται ἐκμιμῆσθαι»⁵⁵.

Ἡ ἐμφύσηση πού γίνεται μετά τό «Ἀπεταξάμην» δη-
 λώνει τήν μέ ὅλη τήν καρδιά ἀπομάκρυνση καί ἐκδίωξη
 τοῦ σατανᾶ· «Ἐκ τῆς καρδίας ἀπόρριψον, καί ἀπό καρ-
 δίας ἀθέτησον, καί καταίσχυνον τόν ἐχθρόν»⁵⁶. Ἡ δέ
 ἔμπυσηση σημαίνει τόν ἀποτροπιασμό καί τήν περιφρόνη-
 ση τοῦ διαβόλου «ὡς μιανοῦ καί βδελυροῦ»⁵⁷.

Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως πού ἀκολουθεῖ μετά τήν ἀπό-
 ταξη τοῦ σατανᾶ καί τή σύνταξη μέ τό Χριστό μέ τή μορ-
 φή μάλιστα ἐρωταποκρίσεων ἔχει τίς ρίζες της στήν πί-
 στη καί ὁμολογία τοῦ Εὐνούχου τῆς Κανδάκης τῶν Πρά-
 ξων· «Εἶπε δέ ὁ Φίλιππος, εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρ-
 δίας, ἔξεστιν. Ἄποκριθεὶς δέ εἶπε, πιστεύω τόν υἱόν τοῦ
 Θεοῦ εἶναι τόν Ἰησοῦν Χριστόν»⁵⁸. Ἡ βαπτισματική ἐπε-

51. J. DANIELOU, ὅπ. παρ., σ. 34.

52. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, Περί τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας, 6, PG 3, 396B.

53. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ., σ. 322.

54. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Κατήχ. Β', SC 50 bis, σ. 141.

55. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΕΒ', PG 155, 217D.

56. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΕΒ', PG 155, 220A.

57. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ., σ. 322.

58. Πράξ. 8, 36.

ρώτηση όμως συσχετίζεται με τή ρωμαϊκή *obligatio verbis*, τό θεσμό δηλαδή τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας κατά τόν ὅποιον δίδοταν ἡ ὁμολογία καί ἡ ὑπόσχεση τήρησης ἑνός ὁποιουδήποτε συμβολαίου. Ἡ καθαρὰ νομική αὐτή πράξη στό χριστιανισμό πῆρε νέο περιεχόμενο καί σημαίνει τήν ἀποκήρυξη τοῦ παλαιοῦ μέ τό σατανά συμβολαίου καί τή σύναψη ἑνός νέου μέ τό Χριστό⁵⁹.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὅλες αὐτές οἱ προβαπτισματικές πράξεις ἐπαναλαμβάνονται τρεῖς φορές· τό «ἀποτάσσομαι» τρίς «εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀποταγῆς τοῦ ἐχθροῦ» καί «εἰς τιμήν τῆς ἁγίας Τριάδος, ἣτις πάντα βεβαιοῖ τε καί τελειοῖ»⁶⁰. Τό «ἐμφύσησον αὐτῶ» τρίς «διά τό ἀσφαλές τῆς ἀποταγῆς τοῦ πονηροῦ, καί εἰς δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι μόνον Θεοῦ ἡμῶν»⁶¹. Τό «συντάσσομαι» τρίς «βεβαιῶν τήν ὁμολογίαν, ἅμα δέ καί εἰς τιμήν τῆς τρισυποστάτου Θεότητος»⁶². Βλέπουμε ἐδῶ τή θεολογική ἐρμηνεία τῶν πράξεων αὐτῶν, τήν ἀναγωγή τους δηλαδή στήν ἁγία Τριάδα, ἀλλά παρατηροῦμε καί τή χρήση ἐκφράσεων πού θυμίζουν νομική τεχνική ὀρολογία, ὅπως «εἰς βεβαίωσιν», «διά τό ἀσφαλές», «Εἶναι πολύ πιθανό πώς ἡ τριπλή ἐπανάληψη ὀρισμένων καιρίων λόγων ἢ ἡ τριπλή τέλεση μιᾶς συμβολικῆς πράξεως ἢ ἡ τριπλή ἐπανάληψη μιᾶς ἐρωταποκρίσεως ἔχει πράγματι τήν ἀρχή της στίς διατάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, πού ἐπεδίωκαν μ' αὐτόν τόν τρόπο τήν βεβαίωση καί τήν ἀσφάλεια ὀρισμένων συναλλαγῶν καί δικαιοπραξιῶν, πού ἀρχικά μάλιστα γίνονταν μόνο προφορικά. Ἡ χριστιανική θεολογία ἔρχεται ἐκ τῶν ὑστέρων

59. Δ. ΝΙΚΗΤΑ, «Βαπτισματική ἐπερώτηση - ρωμαϊκή *obligatio verbis*», Κληρονομία Θ' (1977) 234-245.

60. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΒ', PG 155, 217D.

61. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΒ', PG 155, 220A.

62. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΒ', PG 155, 220B.

νά καθαγιάσει καί νά δώσει πνευματικό νόημα στό ἀρχαίο αὐτό ἔθος»⁶³.

Στή συνέχεια θά δοῦμε αὐτά καθ' ἑαυτά τά ὑλικά στοιχεῖα τοῦ βαπτίσματος καί τή σημασία τους ἀρχίζοντες ἀπό τήν κολυμβήθρα.

1. Κολυμβήθρα

Ἡ λέξη κολυμβήθρα εἶναι πανάρχαιη καί σημαίνει τόν τόπο γιά κολύμβηση, στή δέ ἐκκλησιαστική γλώσσα σκεῦος πρὸς βάπτισμα⁶⁴, πρὸς ὁλόσωμη δηλαδή κατάδυση τοῦ σώματος τῶν βαπτιζομένων⁶⁵.

Ἡ σημερινή μορφή τῆς κολυμβήθρας πού κυριάρχησε μετὰ τήν ἐπικράτηση τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ ἀποτελεῖ ἐξέλιξη τῆς ἀρχαίας κολυμβήθρας, δηλαδή τοῦ βαπτιστηρίου. Ἡ χρήση τοῦ βαπτιστηρίου εἶναι γνωστή ἀπό τόν 7^ο αἰώνα⁶⁶. Ἦταν εἰδικό οἰκοδόμημα στό μπροστινό μέρος τοῦ ναοῦ, σχήματος κυρίως στρογγυλοῦ, κατὰ τό πρότυπο τῶν ρωμαϊκῶν μαυσωλείων ἢ ὀκταγωνικοῦ κατὰ τό πρότυπο τῶν ρωμαϊκῶν θερμῶν ἢ γιά λόγους συμβολικούς, ἀφοῦ ὁ ἀριθμός ὀκτώ γιά τόν ἀρχαίο χριστιανισμό εἶναι σύμβολο τῆς ἀνάστασης. Ὁ χριστιανός μέ τό βάπτισμα εἰσέρχεται στήν ὄγδοη ἡμέρα πού ὁ Χριστός ἐγκαινίασε⁶⁷. Γι' αὐτό

63. Ι. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικές Ἀπορίες, τ. Δ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1994, σ. 211.

64. Η. G. LIDDELL - R. SCOTT, Μέγα Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ἀθήνα, ἄ.ἔ., τόμ. Ι, σ. 479 καί τόμ. ΙΙ, σ. 749.

65. Π.Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Δογματική, τόμ. 3, Ἀθήνα 1961, σ. 68.

66. Δ. ΜΩΡΑΪΤΗ, «Βαπτιστήρια», Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 3, Ἀθήνα 1963, στ. 602-606, καί Η. LECLE-RCQ, «Baptistere», στό Dictionnaire d' Archéologie Chrétienne et de Liturgie 2e, Paris 1925, σ. 382-469.

67. Τό συμβολισμό αὐτό ὑπαινίσσεται ἡ Α' Πέτρ. 3, 20-21. «Ἐν ἡμέραις Νῶε κατασκευαζομένης κιβωτοῦ, εἰς ἣν ὀλίγοι, τουτ' ἔστιν ὀκτώ ψυχαί, διεσώθησαν δι' ὕδατος· ὁ ἀντίτυπον νῦν καί ἡμᾶς σώζει βαπτίσματος».

καί ὁ Μέγας Βασίλειος σημειώνει· τί πιά συγγενές πρός τό βάπτισμα ἀπό τήν ἡμέρα τοῦ Πάσχα θά μπορούσε νά υπάρξει; «Ἡ μέν γάρ ἡμέρα μνημόσυνόν ἐστιν ἀναστάσεως, τό δέ βάπτισμα δύναμίς ἐστι πρός τήν ἀνάστασιν»⁶⁸.

Τό μέγεθος τῶν ἀρχαίων βαπτιστηρίων ἦταν ἀρκετά μεγάλο γιατί οἱ βαπτίσεις ἦταν ὁμαδικές. Ἐσωτερικά ἦταν διακοσμημένα μέ βιβλικές παραστάσεις καί διαοῦνταν σέ δύο μέρη.

α) Τό «προαύλιον»⁶⁹, ὅπου γίνονταν οἱ τελετές τῶν ἐξορκισμῶν, ἀπόταξης κ.λπ., καί β) τόν ἐσώτερο χώρο ἢ φωτιστήριο, ὅπου οἱ φωτιζόμενοι ξεντύνονταν, ἀλείφονταν μέ τό ἐπορκιστό ἔλαιο καί στή συνέχεια, ὅπως ὁ Χριστός «ἀπό τοῦ σταυροῦ ἐπί τό προκείμενον μνήμα»⁷⁰, εἰσέρχονταν στή μέση τοῦ ἐσωτέρου χώρου, ὅπου ὑπῆρχε εὐρύχωρη δεξαμενή ἢ λεκάνη, «ἡ κολυμβήθρα τῶν ἱερῶν ναμάτων». Ἡ δεξαμενή αὐτή, πού εἶχε σχῆμα σταυροῦ ἢ κύκλου, μέ ὑπόγειο σωλήνα γέμιζε μέ «ὔδωρ ζῶν», τρεχούμενο δηλαδή νερό⁷¹.

Ἡ κολυμβήθρα τοῦ βαπτίσματος ὅμως πέρα ἀπό τήν ἔννοια τοῦ συγκεκριμένου χώρου ἔχει καί κάποιες συμβολικές προεκτάσεις καί ἔχει προτυπωθεῖ τόσο στήν Παλαιά ὅσο καί στήν Καινή Διαθήκη. Ἡ κολυμβήθρα Βηθεσδά⁷² π.χ. εἶναι εἰκόνα τῆς κολυμβήθρας τοῦ βαπτίσματος⁷³, ἐνῶ τό «ζῶν ὔδωρ» ἐκπορευόμενο μάλιστα ἀπό τήν ἄνω Ἱερουσαλήμ⁷⁴ «ζῶντας γεννᾷ»⁷⁵. Τό γεγονός ἐπίσης

68. ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Προτρεπτική, ΕΠΕ 6, 248.

69. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Μυστ. κατηχήσεις, ἔκδ. Α. PIEDAGNET, Cyrille de Jerusalem. Catéchèses mystagogiques, Μυστ. κατήχησις Α', 2, Sources Chrétiennes 126, Paris 1961, σ. 84.

70. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ὅπ. παρ., Μυστ. κατήχ. Β', σ. 110.

71. Ἔσμα Ἄσμάτων 4, 16: «Φρέαρ ὕδατος ζῶντος».

72. Ἰω. 5, 1-2.

73. ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Περί ἁγίας Τριάδος, PG 39, 708AB.

74. Ζαχαρ. 14, 8: «Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ... εἰς τήν θάλασσαν τήν ἐσχάτην».

75. ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, PG 39, 708.

ὅτι ὁ προφήτης Ἐλισαῖος ἔβαλε τὰ «πονηρὰ ὕδατα = πικρά καὶ ἀγονοποιὰ» σέ «ὕδρισκην καινήν»⁷⁶ σημαίνει «τὴν νέαν κολυμβήθραν»⁷⁷, τὴν «μήτραν ὕδατος»⁷⁸, «ἐνθα ἡ τῶν δικαίων γίνεται ἀναγέννησις»⁷⁹. Γι' αὐτό καὶ στὴν πατερική σκέψη ἡ κολυμβήθρα θεωρεῖται ὡς «μητέρα τῆς υἱοθεσίας»⁸⁰, πνευματικὴ μητέρα⁸¹, κολυμβήθρα τῆς Τριάδος καὶ ἐργαστήριον σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων⁸².

2. Νερό

Τό νερό συνδέθηκε καὶ οὐσιαστικά ταυτίστηκε μέ τό βάπτισμα, ἔτσι ὥστε νά μιᾶμε γιά τό μυστήριον τοῦ ὕδατος. Ἡ ἴδια ἡ λέξη βαπτίζω σημαίνει βυθίζω εἰς ἢ ὑπό τό ὕδωρ⁸³. Στὴν Καινὴ Διαθήκη τό βάπτισμα ὀνομάζεται καὶ λουτρό τοῦ ὕδατος⁸⁴, ἐνῶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὁ προφήτης Ἡσαίας μιᾶ γιά κάθαρση τῆς ψυχῆς μέ τό νερό⁸⁵, ὁ δέ λουτήρας πού ὑπῆρχε στή σκηνή τοῦ μαρτυρίου⁸⁶ συμβολίζει τό βάπτισμα⁸⁷.

Στόν εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη ἐπισημαίνεται ὅτι, ἐάν κανεὶς δέν γεννηθεῖ «ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος», δέν μπορεῖ

76. Βασιλ. Δ' 2, 20.

77. ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, PG 39, 708.

78. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, Στρωματεῖς, IV, PG 8, 1369A.

79. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, Ἐπιστολή Πέτρου πρὸς Ἰάκωβον, PG 2, 29A.

80. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, Περί Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας II, VII, PG 3, 396C. καὶ ΚΩΝ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ, Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελοῦμενα ἐν αὐτῷ, Ἀθῆναι 1969, σ. 388.

81. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΔ', PG 155, 229A.

82. ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, PG 39, 692A.

83. H.G. LIDDELL - R. SCOTT, τόμ. I, σ. 479 καὶ Π.Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, ὅπ. παρ., σ. 68.

84. Ἐφ. 5, 26.

85. Ἠσ. 1, 16: «Λούσασθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε...».

86. Ἐξοδ. 30, 28: «Καὶ χρίσεις... πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς καὶ τὸν λουτήρα».

87. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατηχήσεις, Κατήχ. Γ' φωτιζ., PG 33, 433B: «Καὶ σύμβολον ἔκειτο τοῦ βαπτίσματος, λουτήρ ἔνδον ἀποκείμενος τῆς σκηνῆς».

νά εισέλθει στην βασιλεία του Θεού⁸⁸. Χαρακτηριστική είναι ή περίπτωση του ευνούχου της Κανδάκης, ό όποϊος εΐπε στό Φίλιππο πού τον κατηχοϋσε: «Ίδού ύδωρ τί κωλύει με βαπτισθῆναι»⁸⁹. Άλλά και ό ίδιος ό Κύριος βαπτίσθηκε στόν Ίορδάνη: «Καί βαπτισθεΐς ό Ίησοϋς άνέβη εϋθύς από του ύδατος»⁹⁰.

Τό ίδιο και στην πράξη της Έκκλησίας άργότερα τό βάπτισμα γίνεται όπου ύπάρχει νερό: «ένθα ύδωρ έστι»⁹¹. Τό νερό, λοιπόν, στή συνείδηση της Έκκλησίας γίνεται σύμβολο του βαπτίσματος⁹², σύμβολο αναγέννησης και σωτηρίας. Καί τό έρώτημα είναι: Γιατί τό νερό ειδικά έχει αυτή την ιερή άποστολή;

Έάν ανατρέξουμε στό θρησκευτικό συμβολισμό και την καθημερινή χρήση του νεροϋ θά διαπιστώσουμε ότι προβάλλει: α) ως σύμβολο του καθαμοϋ, β) ως σύμβολο της ζωής και της γονιμότητας και γ) ως σύμβολο του θανάτου και της καταστροφής. Οί συμβολισμοί αυτοί δέν είναι καθόλου άσχετοι, τόσο μέ τις κοσμολογικές αντιλήψεις της άρχαίας έποχής, όσο και μέ τή σημασία του νεροϋ στις άνάγκες της ζωής.

Έτσι, λοιπόν, τό νερό έκλαμβάνεται ως «άρχή των όντων»⁹³, ως τό καλύτερο από τά στοιχειά του κόσμου, τό πιο κοινό, πρόχειρο, προσιτό και εύχρηστο. Η φυσική του μάλιστα δυνατότητα νά καθαρίζει τό επέβαλε ως «ρύπου καθάρσιον»⁹⁴, μιá ιδιότητα πού βλέπουμε νά άξιοποιείται

88. Ίω. 3, 5.

89. Πράξ. 8, 36.

90. Μτθ. 3, 16· Μρκ. 1, 9-10.

91. ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ και ΜΑΡΤΥΡΟΣ, Άπολογία Α', 61, ΡG 6,420C.

92. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, Προς Έβραίους Έπιστολής έξήγησις, ΡG 125, 309D: «Καί τό ύδωρ δέ σύμβολον του βαπτίσματος».

93. ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ, Ηθικά τά άρέσκοντα τοίς φιλοσόφοις, Βιβλ. Α', 3.

94. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Έκδ. άκριθής της Όρθοδ. πίστεως, ΡG 94, 905A.

στούς καθαρμούς τῆς μυστηριακῆς λατρείας⁹⁵ (Ἰσιδας, Μίθρα, Κυβέλης κ.λπ.) καί στίς τελετουργίες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης⁹⁶, ἀλλά καί στό χριστιανικό βάπτισμα μέ μία νέα ὅμως διάσταση καί σημασία, ἀφοῦ τό νερό ὡς ἡ ἀρχή τοῦ καθαρμοῦ δέν περιορίζεται μόνο στή σωματική κάθαρση, ἀλλά ἐπεκτείνεται καί στήν ψυχική, «εἰ προσλάβοι χάριν τοῦ Πνεύματος»⁹⁷.

Τό νερό ἐπίσης εἶναι καί σύμβολο τῆς ζωῆς, διότι ταυτίζεται μέ τή ζωή. Χωρίς αὐτό δέν μπορεῖ νά υπάρξει ζωή⁹⁸. Τά πάντα ἐξαρτῶνται ἀπό τό νερό· «Ὑδωρ τήν γῆν βαστάζει»⁹⁹, λέγει ὁ ἅγιος Ἰππόλυτος. «Χλοοποιόν καί ζωοποιόν ἐστί τό ὕδωρ», τονίζει ὁ ἅγιος Κύριλλος¹⁰⁰. Ἄν σταθοῦμε μάλιστα καί στή βιβλική ἀντίληψη τοῦ κόσμου θά δοῦμε πῶς τό νερό εἶναι τό βασικό στοιχεῖο ἢ τό ὑλικό τοῦ κόσμου¹⁰¹. Ἀντιπροσωπεύει τήν ἴδια τή δημιουργία, ὀλόκληρο τόν «κόσμο», γιά τόν ὁποῖο ὁ Δημιουργός χαίρεται, διότι ἀντανακλᾷ καί ὑπογραμμίζει τή δόξα Του¹⁰². Ἀπό τό πρῶτο ἐκεῖνο στοιχεῖο τῆς δημιουργίας ξεπήδησε ἡ ζωή, χάρις βέβαια στή δύναμη τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καί στό πνεῦμα τοῦ Κυρίου πού «ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος»¹⁰³.

95. ΠΑΝ. ΧΡ. ΠΑΧΗ, Τό νερό καί τό αἷμα στίς μυστηριακές λατρεῖες τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς ἐποχῆς, Διατριβή ἐπί διδακτορία, Θεσσαλονίκη 1988.

96. Ἔξοδ. 30, 21: «Ὅταν εἰσπορεύονται εἰς τήν σκηνήν τοῦ μαρτυρίου, νίφονται ὕδατι, ἵνα μή ἀποθάνωσι». Πρβλ. Λευϊτ. 14, 7-8: «... ὕδατι ζῶντι καί περιρρανεῖ ἐπί τόν καθαρισθέντα ἐπί τῆς λέπρας ἐπτάκις, καί καθαρὸς ἔσται».

97. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, PG 94, 905.

98. Σόφ. Σειρχ. 29, 21: «Ἀρχή ζωῆς ὕδωρ καί ἄρτος».

99. ΠΗΠΟΥΤΟΥ, Λόγος εἰς τά ἅγια Θεοφάνεια, PG 10, 852B.

100. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατηχήσεις, Κατήχησις ΙΣΤ' φωτιζ. PG 33, 933A. Πρβλ. καί ΙΩ. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, «Ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων περὶ βαπτίσματος», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ΞΕ' (1982), 115-128.

101. AL. SCHMEMANN, Γιά νά ζήσει ὁ κόσμος, Ἀθήνα 1987, σ. 106-107.

102. AL. SCHMEMANN, Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος, Μετ. Ἰωσήφ Ροηλίδης, Ἀθήνα 1984, σ. 56.

103. Γεν. 1, 2.

Εἶναι ὅμως τό νερό καί σύμβολο τῆς καταστροφῆς καί τοῦ θανάτου, τό βάθος πού σκοτώνει καί ἐκμηδενίζει, ἡ σκοτεινή κατοικία τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων¹⁰⁴.

“Ὅλες αὐτές τίς συμβολικές διαστάσεις καί σημασίες τοῦ νεροῦ τίς βλέπουμε στήν Ἁγία Γραφή, στήν ἱστορία τῆς δημιουργίας, τῆς πτώσης καί τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τίς βλέπουμε τυπολογικά νά καταλήγουν καί νά ἐκπληρώνονται στό βάπτισμα· πράγμα πού σημαίνει πῶς τό μυστήριο αὐτό δέν εἶναι ἔξω ἀπό τό μυστήριο τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, τό σχέδιο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τό νερό δέν θά μᾶς ἐνδιέφερε πέρα ἀπό τή βιοτική ἀναγκαιότητά του, ἐάν ὡς ὑλικό στοιχεῖο δέν ἐντασσόταν στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τόν ἀγιασμό καί τήν ἀνακαίνιση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Θεός, λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, «πρώτῳ τοίνυν τῷ ὕδατι προσέταξεν ἐξαγαγεῖν ψυχὴν ζῶσαν, ἐπειδὴ ἡμελλε δι' ὕδατος καί τοῦ ἐν ἀρχῇ ἐπιφερομένου τοῖς ὕδασιν ἀγίου Πνεύματος, ἀνακαινίζειν τόν ἄνθρωπον»¹⁰⁵.

“Ὅπως, λοιπόν στήν πρώτη δημιουργία ἀπό τό νερό ξεπήδησε ἡ ζωή, ἔτσι καί στό βάπτισμα μέ τή δύναμη τοῦ Πνεύματος τό νερό ξαναποκτᾷ τήν ἀρχική του λυτρωτική σημασία καί χαρίζει τή νέα ἐν Χριστῷ ζωή. Τό νερό ἐπίσης τοῦ κατακλυσμοῦ, μέ τό ὅποιο ὁ Θεός κατέπνιξε τήν κοσμική ἁμαρτία, εἶναι τύπος τοῦ βαπτίσματος, διότι τότε τό νερό «τήν ἀνθρωπεῖαν φύσιν ἐθανάτωσεν» καί τώρα τό νερό τοῦ βαπτίσματος «τούς θανόντας ἐζωοποίησεν»¹⁰⁶ καί «ἐπαποπνίγει τούς ἀπειθοῦντας δαίμονας»¹⁰⁷

104. AL. SCHMEMANN, Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος, ὅπ. παρ., σ. 56.

105. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, PG 94, 905 καί ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ, PG 39,692.

106. ΠΡΟΚΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, Λόγος Ζ', Εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια, PG 65, 706C καί J. DANIELOU, ὅπ. παρ., σ. 83-94.

107. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, Ἐπιστολή πρώτη τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Πέτρου, PG 125, 1233 AB.

ένώνοντας τούς πιστούς μέ τή νέα κιβωτό, τήν Ἐκκλησία. Ἡ διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας ἐμφανίζεται ὡς μία νέα νίκη τοῦ Θεοῦ στό δράκοντα τῆς θάλασσας¹⁰⁸, ὡς πέρασμα ἀπό τό θάνατο στή ζωή· «Διέβησαν ἐκεῖνοι πέλα - γος», λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «διέβης σύ θάνατον»¹⁰⁹. Τό ἴδιο καί ὁ Ἰορδάνης δεχόμενος στά νερά του τόν ἴδιο τό Χριστό διεσκόρπισε τή χάρη τοῦ βαπτίσματος σ' ὀλόκληρο τόν κόσμο¹¹⁰. Ὁ νιπτήρας, ἀλλά καί τό νερό τέλος πού χύθηκε ἀπό τήν πλευρά τοῦ Χριστοῦ¹¹¹ εἶναι σύμβολο τοῦ βαπτίσματος· «Τοῦ βαπτίσματος σύμβολον καί τῶν μυστηρίων ἐστί τό αἶμα ἐκεῖνο καί τό ὕδωρ, ἐξ ἑκατέρων τούτων ἡ Ἐκκλησία γεγένηται»¹¹². Ἀπό τήν πλευρά τοῦ Χριστοῦ δημιουργήθηκαν τό βάπτισμα καί ἡ εὐχαριστία, τά μυστήρια, ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία.

Συμπερασματικά, λοιπόν, μποροῦμε νά ἐπισημάνουμε πῶς τό νερό ὡς σύμβολο τοῦ βαπτίσματος ἔχει ἀξία γιατί, ὅπως φάνηκε καί ἀπό τήν τυπολογική του ἐρμηνεία πού ἤδη ἀναφέραμε, καταλήγει στό Χριστό, πού καθιέρωσε τό βάπτισμα¹¹³ καί βαπτίζει ἐν ἀγίῳ Πνεύματι¹¹⁴. Ἡ μυστηριακή καί σωτηριολογική ἀξία τοῦ νεροῦ καί τοῦ βαπτίσματος ἔγκειται σέ δύο βασικούς παράγοντες: α) Στό αἶμα τοῦ Χριστοῦ, τή θυσία δηλαδή καί τήν ἀνάστα-

108. J. DANIELOU, ὅπ. παρ., σ. 96 ἐξ.

109. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίες κατηχητικάί, ἔκδ. WENGER ANT., uit Catéchèses Baptismatles. Sources Chrétiennes, Paris 1970. Λόγος Γ', σ. 165-166. Βλ. καί ΠΡΟΚΛΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, Λόγος ΙΔ' εἰς τό ἅγιον Πάσχα, PG 65, 797B.

110. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ, Εἰς τήν ἡμέραν τῶν φώτων, PG 46, 592D: «Τῷ κόσμῳ παντί τήν τοῦ βαπτίσματος ἐπωχέτευσε χάριν». Καί ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατηχ. Κατήχ. Γ' φωτιζομένων, PG 33, 433A: «Ἀρχή τοῦ κόσμου τό ὕδωρ, καί ἀρχή τῶν εὐαγγελίων ὁ Ἰορδάνης».

111. Ἰω. 19, 34.

112. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλίες κατηχητικάί, ὅπ. παρ., Λόγος Γ', σ. 161.

113. Μτθ. 28, 19.

114. Μτθ. 3, 11· Λκ. 3, 16-17· Ἰω. 1, 26.33.

σή του, καί β) στη δύναμη τοῦ ἁγίου Πνεύματος πού μάς ἀναγεννᾷ «ἄνωθεν»¹¹⁵.

Τό νερό, ἔξω ἀπό τό Χριστό καί τό ἅγιο Πνεῦμα, εἶναι ἕνα ἀπλό φυσικό στοιχεῖο, «λιτό», ἀδύναμο, γιά τήν πνευματική ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου. Μπορεῖ νά κάνει τά πάντα τό νερό, ἀλλά «ὑπό Πνεύματος κινήσεως τήν γένεσιν λαμβάνει, τό δέ Πνεῦμα ἀπό τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ τήν ἀρχήν ἔχει»¹¹⁶. Γίνεται μέσο ψυχικοῦ καθαρμοῦ μέ τή χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπως ἤδη τονίσαμε στήν ἀρχή τοῦ σχολίου. Εἶναι «τό ὕδωρ τῆς ζωῆς»¹¹⁷, λαμβάνοντας αὐτή τή δύναμη καί τή χάρη «ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος παρουσίας»¹¹⁸. Γίνεται «σωτήριον ὕδωρ», «τάφος» καί «μήτηρ»¹¹⁹, «σύμβολον τοῦ θανάτου»¹²⁰, «ταφῆς καί ἀναστάσεως»¹²¹, σύμβολο τοῦ θανάτου καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

3. Ἐπορκιστό ἔλαιο

Τό λάδι, μέ τό ὅποιο ὁ φωτιζόμενος χρίεται πρίν τή βάπτισή ἀπό τόν ἱερέα σέ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ σώματος του καί ἀπό τόν ἀνάδοχο «πανσώμως»¹²², δηλαδή σ' ὅλο του τό σῶμα, λέγεται ἐπορκιστό λόγω τοῦ ἐξορκιστικοῦ του χαρακτήρα. Ἡ χρήση του στό βάπτισμα γίνεται γιά τούς παρακάτω λόγους:

115. Ἰω. 3, 3.

116. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, Ὁμιλία XI, PG 2, 293A.

117. ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ καί ΜΑΡΤΥΡΟΣ, Πρός Τρύφωνα Ἰουδαῖον διάλογος, PG 6, 504C.

118. Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Περὶ ἁγίου Πνεύματος, PG 35, 132A.

119. ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Μυστ. κατηχήσεις, ὅπ. παρ., Μυστ. κατήχησης Β', περὶ βαπτίσματος, σ. 112.

120. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, Διαταγαί τῶν ἁγίων ἀποστόλων, VII, KB', PG 1, 1012C.

121. ΑΜΜΩΝΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Εἰς τό κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, PG 85, 1408D.

122. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, ὅπ. παρ. Πρβλ. ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ὅπ. παρ., Μυστ. κατήχ. Β', σ. 106: «Ἀπ' ἄκρων κορυφῆς τριχῶν ἕως τῶν κατωτάτων».

1) Ὡς φυσικό στοιχείο τό λάδι θεωρεῖται ἀπό πολύ παλιά ὡς φάρμακο. Γνωστή εἶναι ἡ περίπτωση πού οἱ ἀποστολοι χρησιμοποιοῦσαν λάδι γιά θεραπεία ἀσθενῶν «Ἦλειφον ἐλαίῳ πολλούς ἀρρώστους καί ἐθεράπευον»¹²³. Ἐπίσης ὁ καλός Σαμαρείτης ἔδεσε τά τραύματα τοῦ ἀγνώστου πού βρῆκε στό δρόμο του «ἐπιχέων ἔλαιον καί οἶνον»¹²⁴. Ὅπως, λοιπόν, θεραπεύει τίς σωματικές πληγές, ἔτσι καί μέ τή δύναμη τοῦ Θεοῦ ἀποκτᾶ «χάριν πνευματικήν καί δύναμιν ἐνεργητικήν»¹²⁵, ὥστε ὄχι μόνο νά καθαρίζει τά ἴχνη τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλά καί νά ἐξορκίζει καί νά φυγαδεύει τίς ἀόρατες δυνάμεις τοῦ πονηροῦ¹²⁶. Προσφέρεται «τοῖς τετραυματισμένοις παρά τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ»¹²⁷, δηλαδή τοῦ διαβόλου, καί θεραπεύει κάθε «σημείον ἀμαρτίας καί ἀνομίας ἢ σατανικῆς αἰτίας»¹²⁸.

2) Εἶναι ἐπίσης τό λάδι μιά φυσική πηγή φωτός καί συνεπῶς χαρᾶς. Τό βάπτισμα μάλιστα εἶναι τό κατ' ἐξοχήν μυστήριο τοῦ φωτός, ἀφοῦ ὁ φωτιζόμενος περνᾷ ἀπό τό σκότος τοῦ διαβόλου στό φῶς τοῦ Χριστοῦ· «Ἦτε ποτέ σκότος, νῦν δέ φῶς ἐν Κυρίῳ»¹²⁹.

3) Εἶναι σύμβολο τῆς συμφιλίωσης τῆς εἰρήνης καί τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ. Ὁ κλάδος τῆς ἐλιάς πού ἔφερε πίσω τό περιστέρι μετά τόν κατακλυσμό τοῦ Νῶε «εἰς δεῖγμα τοῦ ἐλέους ἦν»¹³⁰, τῆς ἀπειρης χρηστότητας τοῦ Θεοῦ καί τῆς πνευματικῆς ἀγαλλίασης τοῦ ἀγίου Πνεύματος.

123. Μρκ. 6, 13.

124. Λκ. 10, 34.

125. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, Διαταγαί τῶν ἀγίων ἀποστόλων, Ζ', ΜΒ', ΡΓ 1, 1044Β.

126. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ὅπ. παρ., Μυστ. κατήχ. Β', σ. 108.

127. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΕΒ', ΡΓ 155, 225Β.

128. Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ, (νῦν Μητρ. Τυρολόης καί Σερεντίου). The Sacramentary of Serapion, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 130.

129. Ἐφ. 5, 8. Πρβλ. καί Μ. SCHMEMANN, Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος, σ. 72.

130. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΡΓ 155, 225.

4) Τό λάδι επίσης χρησιμοποιείτο κατά τήν ἀρχαιότητα στους ἀθλητικούς ἀγῶνες ὡς μία φυσική μέθοδος τόνωσης τῶν σωμάτων τῶν ἀθλητῶν. Ἔτσι κι ἐδῶ στό βάπτισμα ὁ φωτιζόμενος ὡς πνευματικός ἀθλητής πού εἰσέρχεται στό στάδιο τῶν πνευματικῶν ἀγῶνων ἀλείφεται σ' ὄλο του τό σῶμα, γιά νά τό θωρακίσει καί νά καταστήσει ὅλα τά μέλη του ἄτρωτα καί «ἀχειρώτα τοῖς παρά τοῦ ἐναντίου πεμπομένοις βέλεσι»¹³¹.

5) Τό ἐπορκιστό ἔλαιο, τέλος, θεωρεῖται σύμβολο «τῆς ποιότητας τοῦ Χριστοῦ» καί ἡ ἐπάλειψη ὄλου τοῦ σώματος ὡς ἐγκεντρισμός τοῦ ὄλου ἀνθρώπου στήν καλλιέλαιο τοῦ Χριστοῦ καί ὡς κοινωνία «τῆς πίστεως τῆς ἀληθινῆς ἐλαίας»¹³². Κόβεται ὁ ἄνθρωπος ἀπό τήν ἀγριέλαιο τῆς ἀμαρτίας καί μολιάζεται στήν «καλλιέλαιον» τοῦ Χριστοῦ, ἐνώνεται μέ τό Χριστό καί ἐμφυτεύεται στήν Ἐκκλησία¹³³.

4. Μύρο

Μέ τό ἅγιο μύρο σφραγίζεται ὁ πιστός μετά τό βάπτισμα στά διάφορα μέρη τοῦ σώματός του γιά νά λάβει «τό ἀντίτυπον οὗ ἐχρίσθη Χριστός»¹³⁴, δηλαδή τή δωρεά τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ ἁγιασμός τοῦ μύρου στήν ἀρχαία Ἐκκλησία ἦταν κοινός μέ τόν ἁγιασμό τοῦ ἐπορκιστοῦ ἐλαίου, ἀλλά ἀπό

131. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλία κατηχητικά, ὅπ. παρ., Κατήχ. Β', σ. 146-147.

132. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Μυστ. κατηχήσεις, ὅπ. παρ., Μυστ. κατήχ. Β', σ. 108.

133. ΙΩ. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικάς Ἀπορίας, Δ', Θεσσαλονίκη 1982, σ. 140-148, καί Ἀρχιμ. ΙΩ. (HANI) YAZIGI, Ἡ τέλεσις τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, Ἱστορική, θεολογική καί τελετουργική θεώρησις, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 53-55.

134. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ὅπ. παρ., Μυστ. Κατήχ. Γ', 1. σ. 122: «Τοῦτο δέ ἐστι τό ἅγιον Πνεῦμα».

τόν Ε' αιώνα τό μύρο αγιάζεται χωριστά, σύμφωνα μέ τή μαρτυρία Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου¹³⁵. Ἀπό τόν Ζ' αιώνα καί μετά ὡς ἡμέρα εὐλογίας τοῦ μύρου καθορίστηκε ἡ Μ. Πέμπτη πιθανόν διότι τό βάπτισμα γινόταν τή νύκτα τοῦ Μ. Σαββάτου. Ἡ εὐλογία αὐτή ἀρχικά γινόταν ἀπ' ὄλους τοὺς ἐπισκόπους, ἀλλά τελικά τό προνόμιο αὐτό μέχρι καί σήμερα τό ἔχει τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ὡς δείγμα ἐνότητας τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Μέ τήν ἄδεια ὅμως τοῦ Πατριάρχη τό μύρο καθαγιάζεται καί ἀπό τοὺς πρώτους τῶν ἐπί μέρους ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν¹³⁶.

Τό δοχεῖο πού κρατᾶ τό μύρο «καλεῖται ἀλάβαστρον, εἰς τύπον τοῦ ἐκχυθέντος τῆ κεφαλῆ τοῦ Ἰησοῦ παρά τῆς πόρνης μύρου»¹³⁷. Εἶναι γνωστό τό περιστατικό κατά τό ὁποῖο λίγο πρὶν τό τελευταῖο δεῖπνο, στόν Ἰησοῦ, πού βρισκόταν στή Βηθανία στό σπίτι τοῦ Σίμωνα τοῦ λεπροῦ, «προσηλθεν αὐτῷ γυνή ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου»¹³⁸ καί τόν ἐμύρωσε.

Τό ἅγιο μύρο ὡς τό ὄρατό σημεῖο τῆς μετάδοσης τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀπαντᾶται μέ διάφορα ὀνόματα: α) Χειροθεσία, διότι ἀρχικά ἡ χορήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος γινόταν μέ τήν ἐπίθεση τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου στό φωτισθέντα¹³⁹. β) Χρίσμα, διότι χρίονταν οἱ βαπτισθέντες μέ τό ἔλαιο τοῦ μύρου, ὅπως χρίονταν στήν

135. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, PG 3, 473 A. Πρὸς. καί MIGUEL ARRANZ, «La consécration du Saint myron (Les Sacraments de l'ancien Euchologe Constantinopolitain)», Orient. Christ. Periodica 55(1989), 317-338.

136. Ἀρχιμ. ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ (νῦν Μητρ. Σουηδίας), Τό ἅγιον μύρον ἐν τῇ Ὄρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Θεσσαλονίκη 1972. Βλ. καί Ἀρχιμ. ΙΩ. (HANI) YAZIGI, ὅπ. παρ., σ. 105-106, καί Ὁ καθαγιασμός τοῦ ἁγίου Μύρου, Ἀθήναι 1983.

137. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΟΒ', PG 155, 210D.

138. Μτθ. 26, 7· Μρκ. 14, 3· Ιω. 12, 3.

139. Πράξ. 8, 17-19, 6. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, PG 1, 680A, καί PG 1, 1045B.

Παλαιά Διαθήκη οί ιερείς, οί βασιλείς καί οί προφήτες προκειμένου νά ἀναλάβουν τή διακονία τους, κι ὅπως ὁ Χριστός χρίσθηκε μέ ἅγ. Πνεῦμα¹⁴⁰. γ) Μύρο, γιά τήν εὐωδία πού ἔχει, ἀφοῦ δέν εἶναι σκέτο λάδι, ἀλλά ἀποτελεῖται «ἐκ πλείστων ἄλλων εἰδῶν εὐόσμων» συμβολίζοντας «τό εὖοσμον τῆς ἀγιωσύνης τοῦ Πνεύματος»¹⁴¹, ἀλλά καί τήν εὐωδία τοῦ Χριστοῦ¹⁴². Μέ τόν ὄρο αὐτό εἶναι γνωστό καί σήμερα. δ) Σφραγίς¹⁴³, εἶναι ἕνας ὄρος πού χρησιμοποιεῖται καί γιά ἄλλα σημεῖα τοῦ βαπτίσματος, ὅπως π.χ. γιά τή σφραγίδα τοῦ σταυροῦ πού διδόταν στούς καταλογούμενους τή στιγμή πού ἐγγράφονταν στούς καταλόγους τῆς Ἐκκλησίας προκειμένου νά προετοιμασθοῦν γιά τό βάπτισμα. Εἶναι πάλι ἡ σφραγίδα τοῦ σταυροῦ πού διδόταν στό φωτιζόμενο τήν ἡμέρα τῆς ὀνοματοδοσίας του¹⁴⁴. Τό ἴδιο τό βάπτισμα ὀνομάζεται καί σφραγίς: «Ἡ σφραγίς οὖν τό ὕδωρ ἐστίν»¹⁴⁵, «Τό λουτρόν ἐστι δευτέρου βίου σφραγίς»¹⁴⁶. Κυρίως ὅμως ἡ σφραγίδα ἀναφέρεται στό χρίσμα.

Ὁ ὄρος «σφραγίς» προέρχεται ἀπό τόν ἐξωχριστιανικό κόσμο, ὅπου ἐσήμαινε εἴτε τό ἀντικείμενο μέ τό ὅποιο κάποιος ἀποτύπωνε ἕνα σημάδι, εἴτε τό ἴδιο τό ἀποτύπωμα. Οἱ βοῦλες π.χ. πάνω στό κερὶ ἢ τά πρόσωπα τά ἐντυπωμένα στά νομίσματα εἶναι σφραγίδες. Τό σημάδι πάνω σέ ζῶα γιά νά ἀναγνωρίζονται, στούς νεοσύλλεκτους γιά νά δείχνουν σέ ποιόν βασιλιά ἀνήκουν, στούς δούλους ὡς ση-

140. Πράξ. 10, 38.

141. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΞΕ', PG 155, 229B.

142. Β' Κορ. 2, 15: «Εὐωδία Χριστοῦ ἐσμεν».

143. Τό μύρο χαρακτηρίζεται ὡς «σφραγίς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος» Αἰθιοπική Διάταξις, ἔκδ. SALLES A. Sources Chrét. 59, σ. 59. «σφραγίς τῶν συνθηκῶν» ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, PG 1, 1012C. «ἐκτύπωμα τοῦ σημείου τοῦ σωτηριώδους σταυροῦ» Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ, ὅπ. παρ., σ. 132.

144. Ἱεροδ. Γ.Χ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, «Ἡ διά τῆς εὐχῆς τῆς ἡ' ἡμέρας ὀνοματοδοσία», Νέα Σιών 81 (1989) 242-3.

145. ΠΟΙΜΗΝ τοῦ ΕΡΜΑ, Θ', 16, 4, ΒΕΠΕΣ 2, 237.

146. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Ἔπη ἠθικά, PG 37, 962A.

μάδι κυριότητας καί αποτύπωμα στιγματισμοῦ, στούς πιστούς ὡς σημάδι ἀφιέρωσης σέ κάποια θεότητα, πέρασε καί στό χριστιανικό βάπτισμα ἀλλά μέ νέο περιεχόμενο. Καί στήν Παλαιά Διαθήκη ἔχουμε τή σφραγίδα ὡς σημάδι τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κάϊν π.χ. σημαδεύεται ἀπό τό Θεό γιά νά μήν μπορεῖ κανεῖς νά τόν σκοτώσει¹⁴⁷. Ἡ περιτομή ἐπίσης τῶν Ἰουδαίων θεωρεῖται σφραγίδα καί σημάδι τῆς διαθήκης μέ τό Θεό, «σφραγίδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως»¹⁴⁸ πού ἔλαβε ὁ Ἀβραάμ ἤ καί ὡς ἔνδειξη καταγωγῆς τῶν ἀπογόνων ἀπό τό δικό του γένος. Στήν Ἀποκάλυψη οἱ ἅγιοι εἶναι σημαδεμένοι μέ τό σημεῖο τοῦ ἀρνίου¹⁴⁹.

Ἡ σφραγίδα, λοιπόν, μ' ὅλες τίς σημασίες πού ἀναφέραμε κατά τήν ἀρχαιότητα καί τήν Παλ. Διαθήκη, χρησιμοποιεῖται καί στή βαπτισματική ὁρολογία μέ νέο περιεχόμενο ὅπως ἤδη τονίσαμε· ὡς σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς σημάδι τῆς νέας διαθήκης, «ὡς ἐκτύπωσης τῶν θείων δωρημάτων»¹⁵⁰.

5. Ἐμφώτειος χιτῶν - Βαπτισματικά ἐνδύματα

Τά βαπτισματικά ἐνδύματα μαρτυροῦνται στήν Ἐκκλησία ἀπό τόν Δ' αἰώνα. Εἶναι τά ἱμάτια «τά πνευματικῶς λευκά»¹⁵¹ κατά τόν ἅγιο Κύριλλο Ἱεροσολύμων. Εἶναι ἡ κατάλληλος γιά τήν περίσταση ἐσθήτα¹⁵² κατά τόν ἅγιο Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη, πού δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρά ἡ βασική κοσμική ἐνδυση, ὁ χιτῶνας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κάτι σάν τό ἱερατικό στιχάριο¹⁵³. Ἐχουμε ὅμως μαρ-

147. Γεν. 4, 15: «Καί ἔθετο Κύριος ὁ Θεός σημεῖον τῷ Κάϊν τοῦ μή ἀνελεῖν αὐτόν πάντα τόν εὐρισκόμενον αὐτόν».

148. Ρωμ. 4, 11.

149. Ἀποκ. 7, 3: «Σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων».

150. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ., 6, 380.

151. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ὅπ. παρ., Μυστ. κατήχ. Δ', 8, σ. 142.

152. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, ΡΓ 3, 396 D.

153. ΙΩ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., Δ' Θεσ/νίκη 1982, σ. 135-136.

τυρίες τόσο για τήν κάλυψη τοῦ κεφαλιοῦ «ὀθόνη σοί λευκή καθάπερ διάδημα τήν κεφαλὴν διασφίγγει, τήν ἐλευθερίαν κηρύττουσα»¹⁵⁴, ὅσο καί για τὰ ὑποδήματα «οὐ μόνον λαμπράν στολήν, ἀλλά καί ὑποδήματα ὁμοίο - μορφα φέρουσιν»¹⁵⁵.

Ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης περιγράφει ὡς ἐξῆς τήν τάξη καί τή σημασία τῶν ἐνδυμάτων. Ὁ βαπτισθεὶς καί χρισθεὶς, λέγει, φορᾶ στό κεφάλι «κουκούλιον» ὡς περι - κεφαλαία καί σκέπη τοῦ Θεοῦ καί «φυλακὴν τῶν αἰσθη - τηρίων» περισσότερα τῶν ὁποίων βρίσκονται στό κεφάλι. Κατόπιν φορᾶ «χιτῶνα λευκόν» πού λέγεται καί «ἀναβό - λιον = μανδύας, εἰς τύπον τοῦ θείου φωτός καί τῆς ἀγγε - λικῆς καθαρότητος», ἀφοῦ ὁ βαπτισθεὶς «υἱός φωτός, καί ὄλος ἄσπιλός τε καί καθαρὸς ἀπεδείχθη»¹⁵⁶.

Ἐκεῖνο πού πρέπει νά τονισθεῖ ἰδιαίτερα εἶναι ὅτι στήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας δίνεται ἰδιαίτερη σημασία στήν ὁμοιομορφία, τό χρῶμα, τό συμβολισμό καί τήν πνευματι - κή διάσταση πού ἔχουν τὰ βαπτιστικά ἐνδύματα. Παντοῦ βλέπουμε ἐκφράσεις πού τονίζουν καί δηλώνουν τήν λευ - κότητα, λαμπρότητα καί καθαρότητα τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν. Ἡ ἀλλαγὴ πρέπει νά φανεῖ. Ἡ χαρά τῆς Ἐκκλη - σίας για τήν ἐπιστροφή τοῦ χαμένου παιδιοῦ στό Θεό πρέ - πει νά ἐκδηλωθεῖ¹⁵⁷. Ἡ λαμπρότητα τῆς ψυχῆς, τό ἐσωτε - ρικό κάλλος καί ἡ ἀρετὴ πρέπει νά συμβολισθοῦν καί μέ τό ἐξωτερικό σχῆμα τοῦ βαπτισθέντος. Ἔτσι λοιπόν δια - βάζουμε στοὺς πατέρες για «λαμπρά καί διαυγῆ ἐσθῆτα τῆς ἀφθαρσίας ζωγραφοῦσα τὰ σύμβολα»¹⁵⁸, για ἱμάτια

154. Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Λόγος εἰς τό ἅγιον Πάσχα, (ἀμφιβαλλόμενα), PG 28, 1081A.

155. ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ, Εἰς τό ἅγιον Πάσχα, 3, Sources Chrét. 187, σ. 434.

156. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΕΖ', PG 155, 232D.

157. Ἱερμ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, Τό ἅγ. βάπτισμα, Σχόλια, Ἀθήνα 1989, σ. 250.

158. ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, PG 28, 1081.

«ὄντως λευκά καί λαμπρά καί πνευματικά»¹⁵⁹, γιά «φωτο - ειδεῖς ἐσθῆτας»¹⁶⁰, φωτίκια τά λέμε σήμερα, γιά «χιτῶνα λευκόν», ὅπως χαρακτηριστικά τονίζει ὁ ἅγιος Συμεών, καί τό ἐπισημάναμε ἤδη πιό πρίν.

Ἔτσι αὐτά δέν εἶναι τυχαῖα. Ἄνταννακλοῦν τή θεολογία καί τό συμβολισμό τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος, τό ὁποῖο καλεῖται καί φωτισμός - φώτισμα, γιατί φωτίζει τή διάνοια¹⁶¹ καί λαμπρύνει τήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου¹⁶². Τή λαμπρότητα αὐτή καί καθαρότητα πού ἐκτυφλώνει τό διάβολο, ὥστε νά μήν μπορεῖ καί νά μήν τολμᾷ νά ἀντικρίσει τό φωτισθέντα¹⁶³, ἐκφράζει τό λευκό χρῶμα.

Στό λευκό χρῶμα ἡ Ἐκκλησία βλέπει τό ἔνδυμα τοῦ «παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν» πού ἦταν «λευκόν ὡσεὶ χιών»¹⁶⁴, τό ἔνδυμα τοῦ Χριστοῦ στή Μεταμόρφωση ὅπου τά «ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκά ὡς τό φῶς»¹⁶⁵. Βλέπει ἀκόμη τά ἐνδύματα τῶν ἀγγέλων κατὰ τήν Ἀνάσταση καί Ἀνάληψη· «Καί τό ἔνδυμα αὐτοῦ (τοῦ ἀγγέλου) λευκόν ὡσεὶ χιών»¹⁶⁶, τῶν μαρτύρων καί τῶν ἀγίων κατὰ τήν Ἀποκάλυψη· «Καί ἐδόθη αὐτοῖς ἐκάστῳ στολή λευκή»¹⁶⁷.

Σήμερα βεβαίως τά ἐμφώτεια εἶναι προσαρμοσμένα στίς σύγχρονες ἐνδυματολογικές ἀνάγκες καί ἀπαιτήσεις,

159. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, ὅπ. παρ., σ. 142.

160. ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, PG 3, 404C.

161. ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ, Ἄπολογία Α', 61, PG 6, 421B: «Καλεῖται δέ τοῦτο τό λουτρόν φωτισμός, ὡς φωτιζομένων τήν διάνοιαν τῶν ταῦτα μανθανόντων». Βλ. περισσότερο στό: ΗΛ. ΑΝΤ. ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗ, Αἱ κατηχήσεις τοῦ Κυρίλου Ἱεροσολύμων, Ἱεραποστολική θεώρησις, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 94-95.

162. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ τοῦ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος Μ', Εἰς τό ἅγιον βάπτισμα, PG 36, 361B: «Τό φώτισμα λαμπρότης ψυχῆς».

163. ΙΩΑΝΝΟΥ τοῦ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλία κατηχητικά, ὅπ. παρ., Λόγος Ζ', σ. 21 καί 204.

164. Δαν. 7, 9.

165. Μτθ. 17, 2· Μρκ. 9, 3· Λκ. 9, 29.

166. Μτθ. 28, 3· Μρκ. 16, 5· Ἰω. 20, 12.

167. Ἄποκ. 3, 4-5· 6, 11· 7:9, 13. Βλ. καί ΙΩ. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἄπαντήσεις..., Δ', Θεσσαλονίκη 1982, σ. 131 ἐξ.

ἀλλά δυστυχῶς ἡ πράξις αὐτή ἔχει ἀτονίσει καί ἔχει χάσει ἐν πολλοῖς τό νόημα καί τό συμβολισμό της. Τό λευκό χρώμα ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπό ποικίλα ἄσχετα χρώματα, σύμβολο περισσότερο τῆς ἄγνοιας, τῆς ἐκκοσμίκευσης καί τῆς καταναλωτικῆς ἰσοπέδωσης πού κυριαρχεῖ στήν ἐποχή μας. Ἡ λειτουργική καί πνευματική ὁμως παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμένει νά τονίζει καί νά ἀπαιτεῖ τήν ἀποκατάσταση καί αὐτοῦ τοῦ συμβόλου στή συνείδηση τῶν πιστῶν.

6. Σταυρός

Ὁ σταυρός πού δίνεται στό νεοφωτισθέντα μετά τό χρίσμα καί τήν ἔνδυση εἶναι ἐξέλιξη τοῦ παλαιοῦ «σταυρίου» ἢ «σταυρίων», δηλαδή λωρίδας ὑφάσματος ἢ ἐνός κορδονίου, πού τυλισσόταν στόν τράχηλο, φερόταν σταυροειδῶς στό στήθος καί δενόταν στό πίσω μέρος τοῦ κορμιοῦ ἢ στή μέση τοῦ βαπτισθέντος¹⁶⁸.

«Σημεῖον ὁ σταυρός τοῦ σωτήρος καί σφραγίς τε καί τρόπαιον»¹⁶⁹, λέγει ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης. «Σημεῖον πιστῶν καί φόβος δαιμόνων»¹⁷⁰ κατά τόν ἅγιο Κύριλλο. Εἶναι ἡ σφραγίδα τῶν χριστιανῶν, ἡ σφραγίδα τοῦ Κυρίου σταυρωθέντος καί ἀναστάντος. Φορώντας ὁ νεοφώτιστος στό λαίμω του τό σημεῖο τοῦ σταυροῦ ἐκφράζει τό «Χριστῶ συνεσταύρωμαι»¹⁷¹ καί τό «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν... ἀράτω τόν σταυρόν αὐτοῦ»¹⁷². Ἀποδέχεται τό πνεῦμα τῆς θυσίας, τῆς ἀποφασιστικότητας, τῆς ἀνταπάρνησης καί τῆς αὐτοπαραίτησης ἀπό τά πράγματα τοῦ κόσμου, πού συνεπάγεται ἡ νέα ἐν Χριστῶ ζωή.

Ὁ παλαιός ἄνθρωπος συσταυρώθηκε μέ τό Χριστό

168. ΙΩ. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἀπαντήσεις..., Δ', Θεσ/νίκη 1982, σ. 125-130.

169. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΕΒ', PG 155, 213D.

170. ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατήχησις Α', PG 33, 816B.

171. Γαλ. 2, 19· Ρωμ. 6, 6.

172. Μτθ. 10, 38· 16, 24· Μρκ. 8, 34· Λκ. 9, 23· 14, 27.

ἀκριβῶς γιά νά ζήσει ὁ νέος ἄνθρωπος, νεκρός ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία, «τῷ Θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν»¹⁷³.

7. Λαμπάδα

Ἡ λαμπάδα εἶναι σύμβολο τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Χριστοῦ, τὸν ὁποῖον ἔλαβαν οἱ φωτισθέντες κατὰ τὸ βάπτισμα¹⁷⁴, ἀλλὰ καὶ σύμβολο τῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς φωτός μέσα στὸν κόσμο κατὰ τὸ «οὕτω λαμπάτω ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων...»¹⁷⁵.

Ὅταν βαπτίζομαστε, λέγει ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας, «ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἢ ψυχὴ λάμπει τῷ πνεύματι καθαιρομένη»¹⁷⁶. Εἶναι ἡ αἴγλη καὶ ἡ δόξα πού δεχόμαστε ἀπὸ τὸ Θεό καὶ τὴν ὁποία μετὰ τὸ βάπτισμα συμβολικὰ δηλώνουμε μέ τὴν ἀναμμένη λευκὴ λαμπάδα.

8. Ἱερός χορός

Ὁ κύκλος πού γίνεται τρεῖς φορές γύρω ἀπὸ τὴν κολυμβήθρα εἶναι ἡ παλαιὰ πομπὴ καὶ εἴσοδος τῶν νεοφωτίστων ἀπὸ τὸ βαπτιστήριο στὸν κυρίως ναό γιά τὴν ἔναρξη τῆς θείας Λειτουργίας. «Καὶ ψάλλει τὸ “Ὅσοι εἰς Χριστόν...” καὶ εἰσοδεύει» σημειώνεται στὰ χειρόγραφα (Ἀθηνῶν 670), «Καὶ εἰσέρχεται ὁ ἱερεὺς μετὰ τοῦ νεοφωτίστου εἰς τὴν εἴσοδον καὶ γίνεται ἀκολουθῶς πᾶσα ἡ θεία λειτουργία» (Σινᾶ 973)¹⁷⁷. Φαίνεται ὅτι πρὶν τὴν ἀναχώρηση τῆς λιτανείας γιά τὸ ναό γινόταν κύκλος γύρω ἀπὸ τὴν κολυμβήθρα, ἀρχικὰ ἕνας ὡς ἀπλή χορική περιφορά, ὅπως συνηθίζεται καὶ σήμερα στὴ νησιωτικὴ κυρίως χώρα, καὶ ἀργότε-

173. Ρωμ. 6, 11. Βλ. καὶ ΜΑΡ. ΣΙΩΤΗ, «Ὁ σταυρός ὡς σφραγὶς τῶν χριστιανῶν», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ΛΓ' (1950), 270-272.

174. ΙΩ. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Ἐπαντήσεις..., Α', Θεσσαλονίκη 1973, σ. 89-92 ἐξ.

175. Μτθ. 5, 16.

176. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΑ, ὅπ. παρ., σ. 380.

177. ΙΩ. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Ἀπλή ἢ τριπλή περιφορά γύρω ἀπὸ τὴν κολυμβήθρα», ΑΛΑ, Δ', «Ἀποστ. Διακονία», Ἀθήνα 1994, σ. 66.

ρα τρεῖς φορές γιά τό ἱερόν τοῦ ἀριθμοῦ, ὅπως ἔχει ἐπικρατήσῃ νά γίνεται στούς ναούς μας. Ὁ κύκλος αὐτός μποροῦσε νά γίνει καί στό ναό γύρω ἀπό τόν ἄμβωνα ἢ στό μέσον τοῦ ναοῦ. Μέ τήν ἐπικράτηση τῆς φορητῆς κολυμβήθρας ἢ περιφορά γίνεται πλέον γύρω ἀπό αὐτήν, γιά νά ἀκολουθήσουν στή συνέχεια τά ἀναγνώσματα καί ἡ κοινωνία τοῦ νεοφωτίστου¹⁷⁸.

Ἀξίζει ἐδῶ νά σημειώσουμε ὅτι καί στήν ἀρχαιότητα εἶχαμε τήν τριπλή περιφορά τοῦ βρέφους γύρω ἀπό τήν οἰκογενειακή ἐστία τήν ὄγδοη μέρα ἀπό τή γέννησή του, ὡς πράξη καθιέρωσης καί ἔνταξής του στήν οἰκογένεια.

Τριπλό χορό ἔχουμε ἐπίσης στή χειροτονία καί στό γάμο ὡς ἔκφραση τῆς ἐν Χριστῷ εὐφροσύνης κατά τόν ἅγιο Συμεών Θεσσαλονίκης¹⁷⁹. Ὁ ἀρχιερεὺς, σημειώνει πάλι ὁ ἅγιος Συμεών, γιά τό βάπτισμα, «τρὶς τήν κολυμβήθραν κυκλοῖ»¹⁸⁰ πού σημαίνει ὅτι συγχορεύει καί χαίρεται μέ τοὺς ἀγγέλους γιά τήν πνευματικὴ μητέρα, τήν κολυμβήθρα, καί τό θεῖο πνεῦμα πού γεννήθηκε ἀπ' αὐτήν.

Ἀναφέραμε παραπάνω ὅτι κατά τή λιτανεία ἀπό τό βαπτιστήριο στό ναό γιά τήν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας ψαλλόταν ὁ βιβλικὸς στίχος «ὅσοι εἰς Χριστόν ἔβαπτίσθητε»¹⁸¹. Ψαλλόταν μάλιστα ὡς ἐφύμνιο στοὺς στίχους τοῦ 92 ψαλμοῦ «ὁ Κύριος ἐβασίλευσεν εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο...» ἢ τοῦ 31 ψαλμοῦ «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι...» πού καί σήμερα ψάλλεται ἀνεξάρτητα βεβαίως ἀπό τό «Ὅσοι εἰς Χριστόν»¹⁸².

Ὁ ὕμνος αὐτός σήμερα ψάλλεται ἀντί τρισαγίου στίς βαπτισματικὲς λειτουργίες τῶν μεγάλων δεσποτικῶν ἑορτῶν, Πάσχα δηλαδή, Χριστουγέννων, Θεοφανείων, Πε-

178. ΙΩ. Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ὅπ. παρ. σ. 67.

179. Περί τοῦ τιμίου νόμιμου γάμου, PG 155, 513B.

180. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Διάλογος, ΕΖ', PG 155, 233A.

181. Γαλ. 3, 27.

182. Ι.Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ὅπ. παρ., σ. 65.

ντηκοστής. Κατά τήν ἀρχαία δέ τάξη ἐπεῖχε θέση εισοδικου¹⁸³ ἀφοῦ καί τό τρισάγιο «Ἅγιος ὁ Θεός...» ἦταν ὕμνος τῆς εισόδου κλήρου καί λαοῦ στό ναό. Καί στό βάπτισμα ἀκριβῶς τό «Ὅσοι εἰς Χριστόν» ἔχει τό χαρακτήρα τοῦ τρισαγίου καί τοῦ εισοδικοῦ. Ἀποτελεῖ τό συνδετικό κρίκο μεταξύ βαπτίσματος καί Λειτουργίας. Δείχνει ὅτι στό νοῦ καί στήν πράξη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας τό βάπτισμα ἦταν ὀργανικά δεμένο μέ τήν εὐχαριστιακή σύναξη¹⁸⁴. Ἀνάμεσα στό βάπτισμα καί τήν εὐχαριστία ἀλλά καί τό χρίσμα ὑπάρχει ἄρρηκτη σχέση καί θεολογική ἐνότητα. Ἡ σχέση αὐτή φαίνεται καί στήν Καινή Διαθήκη: «Οὗτός ἐστιν ὁ ἐλθών δι' ὕδατος καί αἵματος, Ἰησοῦς Χριστός... τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καί τό ἅγιον Πνεῦμα, καί οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσι καί τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ γῆ, τό Πνεῦμα καί τό ὕδωρ καί τό αἷμα, καί οἱ τρεῖς εἰς τό ἕν εἰσιν»¹⁸⁵.

Ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Καβάσιλας γράφει σχετικά: «Τό μέν βάπτισμα τό εἶναι δίδωσι καί ὄλως ὑποστῆναι κατά Χριστόν, τοῦτο γάρ νεκρούς καί διεφθαρμένους παραλαβών εἰς τήν ζωήν πρῶτον εἰσάγει, ἡ δέ τοῦ μύρου χρίσις τελειοῖ τό γεγεννημένον τῇ τοιάδε ζωῇ προσήκουσαν ἐνέργειαν ἐντιθεῖσα, ἡ δέ θεία Εὐχαριστία τήν ζωήν ταύτην καί τήν υἰεῖαν συντηρεῖ καί συνέχει»¹⁸⁶. Ὁ ἅγιος Συμεών Θεσσαλονίκης τονίζει αὐτή τήν ἐνότητα μέ τή χαρακτηριστική φράση: «Ἀλλήλων γάρ ἔχονται τά θεία μυστήρια καί ὡσπερ ἀδιαίρετος ἡ Τριάς καί τά ταύτης δωρήματα». Πρῶτα, ἐπισημαίνει ὁ ἴδιος, χριόμαστε μέ τό μύρο, τό ὁποῖο «τελειοῖ τό βάπτισμα» καί ἔπειτα κοινωνοῦμε τῶν μυστηρίων. Πρέπει πρῶτα νά ἀγιασθοῦμε, «καί

183. I.M. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, ὅπ. παρ., σ. 66.

184. A. SCHMEMANN, Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος, σ. 157-158.

185. Α' Ἰω. 5, 6-8.

186. Βλ. Ἡ ἐν Χριστῷ ζωή. Λόγ. I, PG 150, 504A.

τότε τό ἅγιον ὑποδέξασθαι»· «Τοῦτο γάρ καί τό τέλος τοῦ μυστηρίου παντός»¹⁸⁷.

Ἡ θεία Εὐχαριστία εἶναι τό τέλος τῶν μυστηρίων. Ἐδῶ ὀλοκληρώνεται ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου, στή μετοχή καί κοινωνία μέ τό Χριστό πού συνεπάγεται καί τήν κοινωνία μέ τούς ἀνθρώπους μέσα στή νέα κοινωνία τῆς Ἐκκλησίας.

9. Ἀπόλουση

Ἀπόλουση εἶναι ἡ τελετή κατά τήν ὁποία ὁ νεοφώτιστος ἀποβάλλει τά ἐμφώτεια ἐνδύματα καί ἀπολούεται (ξεπλένεται) ἀπό τόν ἱερέα στά διάφορα σημεία τοῦ σώματος πού χρίσθηκε καί μυρώθηκε. Στήν ἀρχαία Ἐκκλησία ὑπῆρχε ἡ παράδοση καί ἡ συνήθεια μαρτυρούμενη ἀπό τόν Τερτυλλιανό, πού δέν ἐπέτρεπε τό λουτρό στους φωτισθέντας καθ' ὅλη τή διακαινήσιμη ἑβδομάδα¹⁸⁸. Τό ἴδιο ἐπισημαίνει καί ὁ ἅγιος Συμεών. «Διά τό χρίσμα τό ἅγιον», γιά τήν ἱερότητα δηλαδή τῆς πρὸς μετάδοση τῆς θείας χάριτος, «μὴ ἀπονίπτεσθαι ὅλως»¹⁸⁹.

Αὐτή, λοιπόν, ἡ ἀπαγόρευση πιθανόν ὀδήγησε στήν καθιέρωση ἐπίσημης τελετῆς ἀπόλουσης¹⁹⁰, κατά τήν ὁποία ὁ ἱερεύς «ἐν σπόγγῳ καί ὕδατι», μέ εἰδικό δηλαδή σφουγγάρι καί νερό ξέπλενε τά χρισθέντα μέρη τοῦ φωτισθέντος. Στή συνέχεια, εἴτε ὁ ἴδιος ὁ νεοφώτιστος, εἴτε ἀπό τόν ἀνάδοχό του, λουζόταν κανονικά καί ἔπλενε τά ἐμφώτεια, χύνοντας μάλιστα τά νερά σέ εἰδικό τόπο λόγω τῆς ἱερότητας τοῦ ὕδατος τοῦ βαπτίσματος καί τοῦ μύρου τοῦ χρίσματος.

187. PG 155, 248AB. PG 155, 244A. PG 155, 233B.

188. De corona, Corpus Christianorum, Series Latine, ἔκδ. E. DEKKERS, Turnholti 1953, ἐ. III, 3, 2, 1043.

189. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, PG 155, 236A.

190. I. (HANI) YAZIGI, ὅπ. παρ., σ. 89.

Σήμερα ή απόλυση γίνεται κατ' ανάγκη τήν ώρα της βάπτισης καί συγκεκριμένα μετά τό Εὐαγγέλιο, ἐνῶ κανονικά τότε πού τό βάπτισμα συνδεόταν μέ τό Πάσχα γινόταν τήν ὄγδοη ἡμέρα. Κι αὐτό γιά νά συνειδητοποιήσουν οἱ νεοφώτιστοι καλύτερα κατά τήν περίοδο αὐτή τήν ἀλλαγὴ στή ζωὴ τους καί τήν ἀγιότητα τῶν μυστηρίων μέ τὰ ὁποῖα ἀγιάσθηκαν¹⁹¹. Ἀκόμη γιατί ἡ μέρα αὐτή εἶναι τό σύμβολο τοῦ νέου χρόνου, ἡ αἰώνια ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας. Καί τήν ἐμπειρία αὐτή τοῦ νέου χρόνου καί τῆς αἰωνιότητος τήν προσφέρει ἡ Ἐκκλησία κατά τή διακαινήσιμη ἑβδομάδα μέ τή μυσταγωγική κατήχηση καί τήν καθημερινή τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, τοῦ κατ' ἐξοχὴν μυστηρίου τῆς νέας ζωῆς καί τῆς αἰωνιότητος.

10. Τριχοκουρία

Ἡ τελετὴ τῆς τριχοκουρίας κατά τήν νεότερη τάξη γίνεται μετά τό χρίσμα¹⁹² σέ ἔνδειξη ὅτι ὁ νεοφώτιστος ἔχει ὡς κεφαλὴ τό Χριστό ἢ κἀνοντάς το ὡς μία σφραγίδα, ἀφοῦ τὰ μαλλιά κόβονται σταυροειδῶς. Οἱ κώδικες ὁμως τοποθετοῦν τίς εὐχές τῆς τριχοκουρίας μετά τήν ἀκολουθία τῆς ἀπόλυσης κι ἔτσι αὐτή θεωρεῖται ἡ κατακλειδα ὄλων τῶν βαπτισματικῶν τελετῶν¹⁹³. Κλείνει δηλαδή ἡ ἀκολουθία μέ μιὰ πράξη - σύμβολο θυσίας, ὑπακοῆς καί ἀφοσίωσης στό Θεό.

Πρόκειται περὶ ἐκχριστιανισμένου εἰδωλολατρικοῦ ἐθίμου σύμφωνα μέ τό ὁποῖο οἱ Ἕλληνες συνήθιζαν νά ἀφήνουν τὰ μαλλιά τῶν παιδιῶν νά μεγαλώσουν, γιά νά τὰ κόψουν στόν κατάλληλο χρόνο καί νά τὰ ἀφιερῶσουν

191. Π.Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Μικρόν Εὐχολόγιον, τ. Α', σ. 309.

192. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, PG 155, 232C.

193. Ι.Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, «Νηπίων κουρά πρό βαπτίσματος», ΑΛΑ, τ. Β', «Αποστολική Διακονία», Ἀθήνα ³1989, σ. 15-16.

στούς θεούς· «Ειώθασιν γάρ οἱ Ἕλληνες... τῶν παίδων... τοὺς μαλλοὺς ἔαν, καὶ τούτους μετὰ χρόνον ἀνατιθένασι τοῖς δαίμοσιν»¹⁹⁴.

Στὴν Ἁγία Γραφή ἐπίσης καὶ εἰδικότερα στὴν Π. Διαθήκη ἡ ἐκκοπή τῶν μαλλιῶν ἦταν σημεῖο ἀφιέρωσης στό Θεό· «Ἡ ἄν ἡμέρα πληρώσει ἡμέρας εὐχῆς αὐτοῦ, προσοίσει αὐτός (ὁ ἱερεύς) παρά τὰς θύρας τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου... καὶ ξυρήσεται... τὴν κεφαλὴν τῆς εὐχῆς αὐτοῦ καὶ ἐπιθήσει τὰς τρίχας ἐπὶ τὸ πῦρ, ὃ ἐστὶν ὑπὸ τὴν θυσίαν τοῦ σωτηρίου»¹⁹⁵.

Μ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἔννοια «ὡς ἀπαρχὴ καὶ θυσία» «ὡς ἀναθυμίασις» ὄλου τοῦ σώματος¹⁹⁶ καὶ ἀσφάλεια τῶν αἰσθητηρίων¹⁹⁷ ἀντιλαμβάνεται καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία τὴν κουρά τῶν νεοφωτίστων, δηλαδή σύμβολο τοῦ ὅτι εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὅτι ἀνήκει ἐξ ὀλοκλήρου σ' αὐτόν. Γι' αὐτό καὶ τὰ μαλλιά δέν τὰ πετοῦν ὅπου τύχει, ἀλλὰ τὰ θέτουν «ἐν τόπῳ ἱερῶ»¹⁹⁸.

Κλείνοντας τὴν ἐκτενῆ ἀναφορὰ μας στὴ θεολογία καὶ τὰ σύμβολα τοῦ βαπτίσματος θὰ πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος μέ τὸ βάπτισμα παίρνει τὴ χάρη καὶ τὴ δύναμη νὰ πορευθεῖ στὴ νέα ζωὴ, στὴν ὁποία εἰσῆλθε μέ τὴν πνευματικὴ γέννηση. Νὰ ζεῖ μέ τὴ νέα συνείδηση τοῦ μέλους τῆς Ἐκκλησίας καὶ μέ τὴν πίστη στό Χριστό, στὴ ζωὴ τοῦ ὁποίου ἐμβολιάσθηκε κατὰ τὸ βάπτισμα. Νὰ μὴν ἀφήνει τὴν ἁμαρτία νὰ γκρεμίσει ὅ,τι μέ τὸ βάπτισμα κέρδισε. Τὸ γεγονός ὅτι μέ τὸ βάπτισμα ὁ ἁμαρτωλός - παλαιός ἄνθρωπος νεκρώνεται δέ σημαίνει ὅτι ὁ πιστός

194. ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ρήσεις καὶ ἐρμηνεῖαι παραβολῶν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, PG 28, 720A.

195. Ἀριθμ. 6, 13· 18. Βλ. καὶ Π.Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, Μικρόν Εὐχολόγιον, τ. Α', σ. 317.

196. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, PG 155, 232C.

197. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, PG 155, 232D.

198. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, PG 155, 232C.

παραμένει αναμάρτητος, ἀλλ' ὅτι ἡ ἁμαρτία δέν τόν ἐξουσιάζει καί δέν εἶναι πλέον ὁ ἀπόλυτος κύριός του¹⁹⁹. Θάνατος τῆς ἁμαρτίας σημαίνει «ἀνάστασις τοῦ κατὰ Θεόν βίου»²⁰⁰, καί πορεία «ἐν καινότητι ζωῆς»²⁰¹. Σημαίνει προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νά ζήσει σέ μιά ζωή ἀπονέκρωσης ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτία, μέσα στὴν ἀνακαινισμένη ἀνθρωπότητα πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία.

199. Ρωμ. 6, 14.

200. ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ, Πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς ἐξήγησις, ΡG 124, 413Α.

201. Ρωμ. 6, 4.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Ι., «Ἡ διδασκαλία τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων περί βαπτίσματος», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ΞΕ' (1982) 115-128.

ΒΑΣΙΑΔΟΥ Ι., «Ὁ χρόνος τῆς βαπτίσεως τῶν βρεφῶν καὶ οἱ ἀνάδοχοι αὐτῶν», Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 17 (1987) 87-88.

-, «Ἡ βάπτισις τῶν βρεφῶν καὶ ἡ τέλεσις τῶν γάμων ἐν τοῖς οἴκοις», Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 21 (1897-1898) 70-71.

ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗ Η.Α., Αἱ κατηχήσεις τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Ἱεραποστολικὴ θεώρησις, [Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 24], Θεσσαλονίκη 1977.

ΓΑΛΙΤΗ Γ.Α., Ἐκκλησία καὶ βάπτισμα κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην, Θεσσαλονίκη 1972.

ΓΚΗΤΑΚΟΥ Μ., «Κολυμβήθρα», στή Ἱερουργικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, 3 (1963) 753-754.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (Ἱερομ.), Τὸ ἅγιον βάπτισμα - Σχόλια, Ἀθήνα 1989.

ΔΑΝΙÉΛΟΥ J., Ἁγία Γραφή καὶ Λειτουργία, ἡ βιβλικὴ θεολογία τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἐορτῶν κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήνα 1981.

ΔΩΡΟΘΕΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ, «Βάπτισμα καὶ ὀνοματισμός», Θέμις 65 (1954) 135-137.

-, Ὀνοματοδοσία - Ἀναβαπτισμός, Ἀθήνα 1953.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ Ε., «Βάπτισμα», Ἱερουργικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 3 (1963) 592-594.

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ Κ., Ὁ Χριστιανικὸς Ναός καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, Ἀθήνα 1963.

ΚΟΓΚΟΥΛΗ Ι.Β., ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Χ.Κ., ΣΚΑΛΤΣΗ Π.Ι., Τὸ βάπτισμα [Θεία Λατρεία καὶ Παιδεία, 2], ἐκδ. Ο.Χ.Α. «ΛΥΔΙΑ», Θεσσαλονίκη 1992.

«Ἐν μόνον ὄνομα, καὶ δὴ ἐορταζομένου ἁγίου, δίδεται τοῖς βαπτιζομένοις νηπίοις», Ἐκκλησία ΙΒ' (1934) 73.

ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Ι., «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε,

Χριστόν ἐνεδύσασθε» (Σχόλιο στό Γαλ. 3, 27), Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 70 (1987) 675-678.

ΚΑΡΜΠΡΗ Ι., «Πῶς δεῖ δέχεσθαι τοὺς προσιόντας τῇ Ὁρθοδοξίᾳ ἑτεροδόξους», Θεολογία 25 (1954) 211-243.

-, «Τὸ βάπτισμα καὶ ἡ κατ' αὐτό ὀνοματοδοσία ἐξ ἐπόψεως δογματικῆς», Θέμις 65 (1954) 277. Βλ. καὶ Ἐκκλησία 31 (1954) 97-99.

ΚΟΤΣΩΝΗ Ι. (πρ. Ἀθηνῶν), «Διάλογος ἐκ τῆς κατὰ τὸν Β' αἰῶνα τελετῆς τοῦ βαπτίσματος», Θεολογία 28 (1957) 82-90.

ΚΟΥΚΟΥΛΕ Φ., «Τὰ κατὰ τὴν γέννησιν καὶ τὴν βάπτισιν ἔθιμα τῶν βυζαντινῶν», Ἐπετηρίς Ἐταιρίας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 14 (1938) 87-146.

ΜΑΥΡΟΜΑΤΗ Γ.Β., Λουτρόν παλιγγενεσίας. Τὸ βάπτισμα, Κατερίνη 1985.

ΜΕΝΕΒΙΣΟΓΛΟΥ Π., Τὸ ἅγιον μύρον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἰδίᾳ κατὰ τὰς πηγὰς καὶ τὴν πρᾶξιν τῶν νεωτέρων χρόνων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, [Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ἀνάλεκτα Βλατάδων 14], Θεσσαλονίκη 1972.

ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΥ Γ., «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα», Ἀθήνα 1983.

ΜΩΡΑΪΤΟΥ Δ., «Βάπτισμα (ἱστορικολειτουργικῶς)», Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 3 (1963) 586-590.

-, «Βάπτισμα (τελετουργικῶς)», Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 3 (1963) 586-590.

-, «Βάπτισμα (ἀνάδοχος)», Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 3 (1963) 590-592.

-, «Βαπτιστήριον», Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 3 (1963) 602-606.

ΝΙΚΗΤΑ Δ., «Βαπτισματικὴ ἐπερώτηση - ρωμαϊκὴ obligatio verbis», Κληρονομία Θ' (1977) 234-245.

ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΥ Ι., «Ἡ κατήχησις στὴν Ἁγία Γραφή ὡς λειτουργικὴ πράξις τῆς Ἐκκλησίας», Ἐφημέριος ΚΖ' (1978) 419 ἔξ.

ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ Κ., «Ὁ μετὰ τὴν γέννησιν καθαρισμὸς τῶν γυναικῶν (ἀπάντησις εἰς ὁμώνυμον ἄρθρον τοῦ ἱεροδιακόνου Παναγιώτου Σιμιγιάτου)», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ΜΣΤ' (1963) 223-229.

-, «Αί εὐχαί ἐπί τῇ γεννήσει παιδίου», Γρηγόριος ὁ Παλαμαῆς 79 (Μάϊος - Αὐγουστος 1996) 487-504.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Α., «Ἐξορκισμοί καί ἐξορκισταί», Ἐπιστημονική Ἐπετηρίς Βυζαντινῶν Σπουδῶν 3 (1926) 225-234.

ΣΙΜΙΓΙΑΤΟΥ Π., «Ὁ μετὰ τὴν γέννησιν καθαρισμὸς τῶν γυναικῶν», Γρηγόριος Παλαμαῆς 45 (1962) 108-118.

SCHMEMANN A., Ἐξ ὕδατος καί Πνεύματος, Λειτουργική μελέτη τοῦ βαπτίσματος, ἐκδ. «Δόμος», Ἀθήνα 1990.

ΣΙΩΤΗ Μ., «Ἡ Καινὴ Διαθήκη περὶ τῆς σχέσεως τῶν μυστηρίων βαπτίσματος, χρίσματος καί θείας εὐχαριστίας», Ἐκκλησία 45 (1969) 251-256.

ΣΚΟΥΤΕΡΗ Κ., Συνέπειαι τῆς πτώσεως καί λουτρὸν παλιγγενεσίας, Ἀθήναι 1973.

ΣΚΡΕΤΤΑ Ν. (Ἀρχιμ.), «Τὸ βάπτισμα κατὰ τίς βαπτισματικές καί μυσταγωγικές κατηχήσεις τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων», Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς, Νέα Σειρά, Τμῆμα Ποιμαντικῆς, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 359-381.

ΤΡΕΜΠΕΛΑ Π., Ἡ τελεσιουργία τοῦ βαπτίσματος πάσαι τε καί νῦν, Ἀθήναι 1925.

-, Μικρὸν Εὐχολόγιον, τ. Α', Ἀθήναι 1955.

-, «Ἡ θεία Εὐχαριστία κατὰ τὴν συνάρθρωσιν αὐτῆς πρὸς τὰ ἄλλα μυστήρια καί μυστηριοειδεῖς τελετάς», ἐν Εὐχαριστήριον, τιμητικὸς τόμος ἐπὶ τῇ 45 ἐτηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως καί τῇ 35 ἐτηρίδι τακτικῆς καθηγεσίας Ἀμίλκα Σ. Ἀλιβιζάτου, ἐν Ἀθήναις 1958, σ. 461-472.

-, «Ἀπόταξις καί σύνταξις», στή Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα 5, 250 β-γ.

-, «Ράντισμα», ΜΕΕ 21, 52 β-γ.

-, «Μύρον ἅγιον», ΜΕΕ 16, 882 α-β.

-, «Μυροδοχεῖον», ΜΕΕ 16, 881 γ.

-, «Νηπιοβαπτισμός», ΜΕΕ 18, 256γ-257α.

-, «Βαπτιστήριον», ΜΕΕ 21, 661α-662α.

-, «Τὸ ἀεροβάπτισμα», Ἐνορία 16 Ἀπρ. - 16 Μαΐου 1955.

ΥΑΖΙΓΙ Ι. (HANI) Ἱεροδ., Ἡ τελετὴ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, (Ἱστορικὴ, θεολογικὴ καί τελετουργικὴ θεώρησις), διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, Θεσσαλονίκη 1982.

ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ Ι., «Εὐχή α' ἡμέρας ἀπὸ γεννήσεως τοῦ παι-

διοῦ», στό Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικάς Ἀπορίας, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 68-71.

-, «Ἁγιασμός ὕδατος κατά α' ἡμέραν», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 68-71.

-, «Εὐχή εἰς ἀποβαλοῦσαν», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 80-83.

-, «Πότε ἀναγινώσκεται ἡ εὐχή ὀνοματοδοσίας», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 148-152.

-, «Ἀνεξάρτητον» ἢ «ἀνεξάρνητον», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 33-36.

-, «Εἴσοδος ἀβαπτίστου εἰς ἅγιον βῆμα», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 166-167.

-, «Ἀκολουθία σαραντισμοῦ μετά τό βάπτισμα», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 181-197.

-, «Διατί τά κατηχούμενα δέν ἄρχονται διά τοῦ “Εὐλογητός ὁ Θεός”», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 182-184.

-, «Διατί τά κατηχούμενα δέν κατακλείονται μέ ἀπόλυσιν», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 182-184.

-, «Τάξις ἀκολουθίας βαπτίσματος», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 182-184.

-, «Μπορεῖ ὁ ἱερεὺς νά τελέσῃ τό βάπτισμα χωρίς φελώνιον», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 242-244.

-, «Βάπτισις εἰς μέγαν Ἁγιασμόν Θεοφανείων», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 269-270.

-, «Ποῖος πρέπει νά κρατῇ τήν ἀναμμένην λαμπάδα εἰς τό σημεῖον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πού γίνονται οἱ κύκλοι περίξ τῆς κολυμβήθρας», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 89-92.

-, «Κατήχησις καί βάπτισμα προτεστάντου», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 146-147.

-, «Εὐχή βασκανίας εἰς ἀβάπτιστα βρέφη», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 111-112.

-, «Εὐχέλαιον εἰς ἀβάπτιστα», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 285.

-, «Ταφή ἀβαπτίστων νηπίων», ΑΛΑ, τ. Α΄, «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα 1991, σ. 111-112.

- , «Τροπάρια εἰς προβαπτισματικὰς ἀκολουθίας», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 300-301.
- , «Διατί δέν ἄρχεται διὰ τοῦ “Εὐλογητός ὁ Θεός” ἡ ἀκολουθία τῆς κατηχήσεως», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 114-116.
- , «Διατί ἡ κατήχησις καί οἱ ἐξορκισμοί ἄρχονται διὰ τοῦ “Εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρὸς”», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 114-116.
- , «Τρίς ἀπαγγελία ἐξορκισμῶν», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 253-254.
- , «Τρίς ἀπαγγελία συμβόλου πίστεως κατὰ τήν κατήχησιν», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 253-254.
- , «Τάξις ἀκολουθίας βαπτίσματος», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 116-117.
- , «Ἐν Ἰορδάνῃ εἰς βάπτισμα», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 300-302.
- , «“Σύ ἐκ τεσσάρων στοιχείων” τί σημαίνει», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 295-296.
- , «Μετάληψις ἐπορκιστοῦ ἐλαίου», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 45-46.
- , «Διατί ἡ εὐχή τοῦ ἐλαίου εἰς πληθυντικόν», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 45-46.
- , «Ἐπορκιστοῦ ἐλαίου σημασία», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 191-193.
- , «Ἐπορκιστοῦ ἐλαίου χρίσις ὑπὸ ἀναδόχου», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 191-193.
- , «Βάπτισμα εἰς προηγιασμένον ὕδωρ», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 287.
- , «Βάπτισις δύο ἀδελφῶν εἰς τό αὐτό ὕδωρ», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 141-143.
- , «Βάπτισις πολλῶν βρεφῶν ὁμοῦ», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 258-262.
- , «Βάπτισις ἐνηλίκων ποῦ γίνεται», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 258-262.
- , «Προσθήκη ἐλαίου εἰς μύρον», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 285-287.
- , «Τριχοκουρία βρεφῶν χωρὶς κόμην», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολικὴ Διακονία», Ἀθήνα 31989, σ. 13-15.

- , «Θέσις τῆς μαίας κατά τό βάπτισμα», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ³1989, σ. 126-129.
- , «Νηπίων κουρά πρό βαπτίσματος», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ³1989, σ. 15-16.
- , «Εὐχή βασκανίας εἰς ἀβάπτιστα», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ³1989, σ. 28-29.
- , «Βάπτισις παιδίου ὅταν ἡ μητέρα του εἶναι ἔγκυος», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ³1989, σ. 67-68.
- , «Βάπτισις παιδίου πρό ταφῆς νεκροῦ», ΑΛΑ, τ. Β', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ³1989, σ. 68.
- , «Ἁγιασμός εἰς λεχώ», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 222-225.
- , «Σαραντισμός 20 ἡμερῶν (“μισός”)», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 240-242.
- , «Σαραντισμός ποῦ γίνεται», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 13-14.
- , «Εἴσοδος ἀβαπτίστου βρέφους εἰς ἱερόν κατά σαραντισμόν», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 225-236.
- , «Ἀπό ποιά πύλη εἴσοδος βρέφους εἰς ἅγ. βῆμα κατά σαραντισμόν», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 178-179.
- , «Τέλεσις σαραντισμοῦ μετά τό βάπτισμα», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 225-226.
- , «Σαραντισμός βρέφους μετά τάς 40 ἡμέρας μετά ἢ ἄνευ τῆς μητρός», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 239-240.
- , «Σαραντισμός νεκράς λεχοῦς», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 236-238.
- , «Σαραντισμοῦ ἀπόλυσις ὅταν δέν ζῆ τό βρέφος», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 14.
- , «Ἀπολυτικίον Ὑπαπαντῆς πρό βαπτίσματος», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 119-122.
- , «Τροπή εἰς θηλυκόν ἐπί βαπτίσματος θηλέων», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 214-216.
- , «Εὐαγγέλια δύο εἰς βάπτισμα», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 242-243.

- , «Ἄλειψις ὄλου τοῦ σώματος μέ ἐπορκιστόν ἔλαιον», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 140-148.
- , «Τέλεσις βαπτίσματος εἰς θάλασσαν», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 179-180.
- «Λευκά ἐνδύματα νεοφωτίστου», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 131-140.
- , «Βάπτισις μέ λευκόν χιτῶνα», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 131-140.
- , «Κάψιμο παλαιῶν ἐνδυμάτων νεοφωτίστου», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 255-260.
- , «Τί ψάλλεται κατὰ ἀκολουθίαν βαπτίσματος», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 119-131.
- , «Καταβασίαι ὑψώσεως εἰς βάπτισμα», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 119-131.
- , «“Ὅτι ἅγιος εἶ...” πρό “Ὅσοι εἰς Χριστόν”», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 169-174.
- , «Ποῦ διαβάζεται τό Εὐαγγέλιον κατὰ τήν τέλεσιν τοῦ βαπτίσματος», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 175-178.
- , «Σύνδεσις βαπτίσματος καί θ. λειτουργίας», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 148-155.
- , «Κοινωνία νεοφωτίστων», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 148-155.
- , «Τάξις βαπτίσματος ἐνηλίκων», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 41-42.
- , «Σπουδαιότης βαπτίσματος ἐνηλίκων», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 255-256.
- , «Ἐπορκιστό ἔλαιο στά χέρια τοῦ ἀναδόχου», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 62-64.
- , «Ἀπλή ἢ τριπλή περιφορά γύρω ἀπό τήν κολυμβήθρα», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 64-67.
- , «Ἀπόλυση νεοφωτίστου», ΑΛΑ, τ. Γ', «Ἀποστολική Διακονία», Ἀθήνα ²1991, σ. 59-62.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	
Τοῦ Γενικοῦ Δ/ντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.....	5
• ΑΓΙΟΝ ΒΑΠΤΙΣΜΑ ΚΑΙ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ	
Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου.....	9
• «ΕΞ ΥΔΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ»	
Τοῦ π. Γεωργίου Μεταλληνοῦ.....	29
• ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ	
ΧΡΙΣΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ	
Τοῦ Γ.Ν. Φίλια	49
• ΟΙ ΠΡΟΒΑΠΤΙΣΜΑΤΙΚΕΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΕΣ	
Τοῦ Ἀρχιμ. Γεωργίου Χρυσοστόμου.....	69
• Η ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ	
ΚΑΙ Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	
Τοῦ π. Μιχαήλ Καρδαμάκη.....	97
• ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ	
Τοῦ Παναγιώτη Ι. Σκαλτσῆ.....	127
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	167

Τό βιβλίον **ΤΟ ΑΓΙΟ ΒΑΠΤΙΣΜΑ**
τυπώθηκε καί βιβλιοδετήθηκε
στά τυπογραφεία
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας
κατά τό σωτήριο ἔτος 2002
γιά λογαριασμό τῶν ἐκδόσεών της